

З професійним святом, юристи України!

Дорогі читачі!

День юриста — свято тих, хто обрав непросту, але надзвичайно важливу місію, щоб служити праву, захищати справедливість і допомагати людям знаходити істину там, де її, здавалось би, уже не видно.

Юридична професія — не просто знання законів. Це глибоке відчуття відповідальності, здатність ухвалювати складні рішення, розуміння людських історій і готовність стояти на боці правди, навіть тоді, коли це не найзручніший шлях.

Ми, команда **Femida.ua**, бачимо юристів не лише як фахівців, а як людей, які формують суспільну довіру. Щодня вони тримають баланс між законом і життям, між буквою і духом права.

Саме тому цей випуск — особливий. Він про тих, хто не зупиняється, хто розвиває професію, хто доводить, що юриспруденція — це не про формальність, а про людяність.

Нехай кожен із вас завжди відчуває силу свого покликання, гордість за справу, якій служить, і підтримку колег.

З професійним святом, юристи України!

Дякую, що щодня робите цей світ справедливішим.

З повагою

Олена Андрейкіна-Зварич
Головний редактор журналу
Femida.ua

Водоканали поза правовим полем:
тарифний колапс у сфері водопостачання
та водовідведення

Наталія Маноїло	4
Приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу, доктор філософських наук	
Анастасія Купріянова	10
Кандидатка юридичних наук, в.о. директора Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім.Засл.проф М.С. Бокаріуса»	
Тетяна Дрозд	14
Заступник директора юридичного департаменту «Еко Маркет»	
Альбіна Бейгул	18
Адвокатка, керуюча партнерка Адвокатського бюро «Бейгул та Партнери»	
Олена Широкова	22
Співзасновниця Українсько-Арабської Бізнес Палати, президентка Української Бізнес Ради в ОАЕ	
Максим Дзись	26
Засновник і генеральний директор мережі юридичних компаній «Центр правової допомоги»	

Юлія Антонюк	30
Адвокат	
Наталія Павловська	32
Адвокат, медіатор, доктор юридичних наук, доцент, член Національної асоціації адвокатів України (НААУ)	
Олена Нусінова	34
Директорка Smart Corporate Service LTD	
Маркіан Висоцький	36
Адвокат, радник Grain Law Firm	
Станіслав Ліфляничик	40
Адвокат, автор освітнього курсу «Технологія розлучення», блогер	
Ілона Камінська	44
Кандидат юридичних наук, доцент, адвокат, доцент кафедри фінансових розслідувань та економічної безпеки Державного податкового університету	
Луїза Романадзе	50
Медіатор, адвокат, Заслужений юрист України, кандидат юридичних наук, доцент	
Ігор Тарасенко	54
Адвокат	
Олександр Скрипнюк	58
Віцепрезидент НАПрН України, академік, директор Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України	
Анна Тарасова	68
Адвокат	
Анатолій Перепельченко	72
CEO Юридичної компанії «Приходько та партнери», адвокат	
Дарина Старовойтова	76
CEO Юридичної компанії «Приходько та партнери», адвокат	

Засновник та видавець:
ТОВ «МЕДІА-БРІДЖ»

Головний редактор:
Олена Андрейкіна-Зварич

Журналіст:
Тетяна Пашковська

Верстка:
Ірина Кирноз

Наклад: 1000 примірників.

Періодичність виходу
6 разів на рік.

Сфера розповсюдження:
загальнодержавна, зарубіжна.

Адреса редакції:
01135, м. Київ,
Вул. Дмитрівська 75

З питань співпраці,
розміщення реклами
та розповсюдження
звертайтеся:
тел. (099) 460–20–24
e-mail: office@femida.ua

Свідоцтво про державну
реєстрацію друкованого
засобу масової
інформації:
КВ № 20776–10576 ПР

Видається з 2010 року.
Передрук матеріалів можливий
лише за наявності письмової
згоди редакції.

Думка редакції може не збігатись
з думками авторів.

Відповідальність за зміст реклами
несуть рекламодавці.

Видруковано:
підрядник ФОП Кудіна Г.О.,
на типографії
Товариство з обмеженою
відповідальністю
«Арт Студія Друку»

Наталія Манойло

Приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу,
доктор філософських наук

Якою була Ваша перша нотаріальна дія і що Ви відчували тоді?

Ранок. Перші клієнти — молоді люди, подружжя, їм потрібно засвідчити справжність підпису на заяві до відділу державної реєстрації актів цивільного стану про розірвання шлюбу. З цього приводу захотілось тільки пожартувати: «Розлучитися не можна помилувати» — кому де будемо ставити? Іноді фінал — це початок нового життя, або й не одного. Таким чином, це була не одна нотаріальна дія, а одразу дві — неймовірно оптимістично для першого дня.

- З кожною новою нотаріальною дією приходило не лише задоволення від виконаної роботи, а й впевненість.
- Згодом ці емоції переплелися з досвідом, утворивши міцний фундамент для подальшого розвитку

Нотаріальна контора, яка була відкрита мною в 2011 році, працює в будівлі Індустріалбанку вже 14 років, що підкреслює не лише вдаль її місцезнаходження, але й довіру, яку вона здобула упродовж багатьох років.

Які помилки найчастіше допускають люди, звертаючись до нотаріуса, і як їх уникнути?

Розповім про основні типові помилки.

Приходять без паспорта, маючи в телефоні Дію, і щиро дивуються чи навіть нервують, коли нотаріус просить показати оригінал документа, що посвідчує особу. Однак, це не примха, а законодавча вимога: відповідно до статті 43 Закону України «Про нотаріат» нотаріус зобов'язаний встановити особу саме на підставі оригіналу документа. Нині ця норма права не передбачає можливості підтвердження особи через електронний сервіс у мобільному додатку.

Використовують шаблонний вислів «генеральна довіреність». Насправді ж у законодавстві такого терміну немає. Ми, нотаріуси, під цим розуміємо довіреність із широким колом повноважень, але

для довірителя надзвичайно важливо чітко усвідомлювати зміст документа. Передаючи представнику (повіреній особі) такі широкі права, слід уважно зважити свої наміри та впевнитися, що кожне повноваження дійсно необхідне.

Не розуміють порядок формування ціни. Насправді, нотаріуси не просто вчиняють нотаріальну дію, а посвідчують права й факти, що мають юридичне значення у межах закону. Вчинення нотаріальних дій — не сфера послуг. Також є частина робочого процесу, яку клієнти не бачать, — зокрема, формування та зберігання архіву, моніторинг чинного законодавства та судової практики, проведення реєстраційних дій, формування різноманітних звітів тощо. Декому здається, що нотаріус тільки друкує документ та засвідчує його печаткою, і це створює хибне уявлення про суть і зміст нотаріального процесу. Якщо виникають сумніви щодо вартості, доцільно заздалегідь порівняти тарифи у різних нотаріусів та обрати фахівця, з яким буде комфортно співпрацювати.

Дуже поспішають в укладенні правочину, не вивчаючи всі його аспекти. Кожна нотаріальна дія має певні наслідки. Потрібно відповідально ставитися до будь-якого документа, який підписуєте. Виділіть час для візиту — так ви зможете зменшити ризик виникнення помилок та зробити процес комунікації з нотаріусом більш ефективним.

Яку пораду Ви могли би дати самій собі на початку кар'єри?

Мати у всьому терпіння — професіоналізм добувається з досвідом.

Чи вмієте Ви «читати людей» і розуміти, коли хтось приховує істину?

Філософія, закликаючи до самопізнання, передбачає наявність в людини умінь читати не лише себе саму, але й інших. Не пізнавши себе — неможливо зрозуміти мотиви та цінності іншого. Цінності не визначаються ціною. Це, фактично, вихідна аксіома для кожного, хто обирає пізнавально-філософський життєвий шлях.

Звісно, вміння «читати людей» не дається саме собою у тому вигляді, як це потрібно для професійного правника, а набувається з досвідом.

Звернення до нотаріуса саме по собі вже є проявом волевиявлення та довіри. Але нотаріус, з одного боку, виступає як юрист, тобто людина, яка має професійне право на вчинення нотаріальних дій в інтересах особи, яка звертається, а з іншого боку — виходить із визначення права як мірила та критерія справедливості, а також норм, встановлених та санкціонованих державою як непорушні.

В людини та у суспільстві в цілому економічні мотиви вважаються корисливими та визначальними, що чітко й виразно проявляється в наш час та демонструється у вигляді права сили всупереч силі права — державами, розвиненими технологічно, але не морально-етично й правничо. Політичні лідери певних країн ховають свої агресивно-егоцентричні мотиви за заявами, які жодним чином не наближають до світового порядку та справедливого миру.

Деякі люди діють подібно — звертаються до нотаріуса нібито з метою посвідчення правочинів, але насправді мають приховані, корисливі наміри. Вони намагаються завуалювати справжні мотиви, які не узгоджуються з вимогами законодавства.

Як правило, це з'ясовується декількома засобами: зокрема, через невербальний зв'язок та/або комунікацію, в якій домінує нетипова поведінка, а також можлива демонстрація обізнаності в юриспруденції загалом, або ж у тій її частині, яка торкається його справи. Проблема в тому, що егоцентричний (особистий) інтерес домінує ледь не в кожній людині, і це потрібно враховувати, але при цьому не обов'язково приховувати істину, головне — мати законність намірів та мотивів.

Справжнє розуміння правди приходить з часом. Істина буває не на поверхні, але її пошук — незмінний чинник професії.

Як Ви ставитесь до штучного інтелекту, який вже невід'ємно увійшов у наше життя?

Слід почати з визначення понять. Що таке штучне? Це те, що не зробила природна самоорганізація, вона ж еволюція, як процес ускладнення форм буття (про це пише Е. Морен). Штучне, як показала історія людства, тяжіє до знищення природного. В перспективі можна з великою долею вірогідності припустити, що штучне як продукт людської діяльності буде вважатись таким, що веде до знищення живої природи та природного інтелекту тощо. Отже, штучне — це все те, що створене людиною на основі переробки природного. Це називається створенням «другої» природи. Виплаває логічний висновок, наскільки потреба позмагатись із Творцем може нашкодити людству.

Що таке Розум? Розум проявляє себе в «інтелекті засобами принципів і висновків». Це означає, що інтелект формується розумно-пізнавальним мисленням, яке має у своєму спрямуванні підпорядковуватись певним принципам, заснованим не тільки й навіть не стільки на тому, що вони випливають із порядку його організації, скільки

передбаченням тих наслідків, які воно приносить для самого пізнання. Якщо умовиводи розуму відновлюють душевну рівновагу й душевний спокій людини, тоді це можна вважати набуттям нею інтелекту у вигляді інтелектуальної власності. Отже, інтелект — це властивість людини, а не мертвого пристрою. Саме ця здатність аналізувати, робити висновки та зберігати ясність думки допомагає нотаріусу залишатися врівноваженим і неухильно дотримуватися закону навіть у складних ситуаціях.

Тепер про штучний інтелект як технологічний виріб. Тут я можу сказати лише те, що вже давно відомо. Розум як закон, якому підпорядковані всі природні процеси, діє незмінно, інваріантно. Тому ця його атрибутивна властивість можна запрограмувати й передати технологічним пристроям. Проте людина не діє подібним чином, на її поведінку впливає не тільки її суб'єктивний світогляд, але й підсвідомість, що зосереджена в десятках мільярдів нейронів як носіїв не тільки пасивної потенційно наявної інформації, а також є джерелом пам'яті, досвіду, почуттів та їх прояву в живій та суб'єктивній формі. Таким чином, постає проблема визначення того, що можна вважати аргументами для розмірковування щодо актуалізації інформації, отриманої через використання штучного інтелекту як цілої галузі.

На жаль, суспільство цього не усвідомлює, тому спостерігається тенденція до швидкого пошуку відповідей та вирішення будь-якого питання не власними зусиллями розумової діяльності, а через GPT-чат, зокрема. Відповідно, Розум як основа Буття, як його внутрішній Закон, деформується поспіхом, а не набувається власними зусиллями. Отже, інформаційні технології, безумовно, полегшують швидкість отримання знань, проте навряд чи зможуть замінити інтелект у формі розумної волі.

Яку людську якість Ви вважаєте найважливішою для нотаріуса?

Для характеристики особистості загалом, а правника тим паче, навряд чи можна виділяти якусь одну якість, яка б повністю відповідала тому потенціалу, який людина отримує від народження.

Щодо нотаріуса, то його якості як високого фахівця права чітко визначені основними заповідями латинського нотаріату, ухваленими на 8-му Міжнародному конгресі латинського нотаріату в Мексиці в жовтні 1965 року, а саме: Поважай своє Міністерство; Утримайся, навіть якщо найменший сумнів робить незрозумілими твої дії; Віддавай належне Правді; Дій обережно; Вивчай з пристрастю; Радься з Честю; Керуйся Справедливістю; Обмежуйся Законом; Працюй з Гідністю; Пам'ятай, що твоя місія полягає в тому, аби не було суперечок між людьми.

У своїй докторській дисертації я доволі детально розглянула ці людські якості, які повинен мати практикуючий нотаріус. З цим переліком дуже бажано ознайомитись кожному, хто має мету стати правником, зокрема і у сфері нотаріату.

Коротко проаналізую деякі з них. Але попередньо зауважу, що всі вони важливі у своєму підпорядкуванні головній атрибутивній властивості — наявності почуття справедливості як суті права. Також наголошу на тому, що отримання такої професії стало можливим ще на початку побудови Римської держави. Без наявності цих якостей не можна бути справедливим у сфері професійної діяльності, в якій філософія постійно проявляється як практичний процес «мислення про мислення». Саме так її визначив Вчитель — Арістотель.

Отже, слід поважати Міністерство, розуміючи його не як керівний примусовий орган, що постійно дає «вказівки» працівникам підлеглих йому структур, а як правничу структуру, що проявляється в командній роботі та безпосередньо допомагає, сприяє, врешті, діє як помічник, соратник та дотримувач законів, розкриває істинний зміст справедливості не через проголошені заяви, а через належні дії. Розуміючи це, нотаріус має діяти обачно, тобто з постійною присутністю сумніву. І це єдино правдивий шлях, який спонукає до пристрасного вивчення всіх складних ситуацій та перипетій, який дозволяє не скривдити правду невіглаством, адже від дій правника при взаємодії з клієнтами залежить їх честь та гідність — таким же чином, як і власна честь та гідність. Так формується повага до себе через повагу до іншого.

Тільки високий рівень правової культури здатен демонструвати окремій людині та суспільству в цілому сутність законодавчої основи побудови держави.

На Вашу думку, чи достатньо сучасна правнича освіта готує майбутніх фахівців саме до практики?

Вважаю, що сучасна правнича освіта не є достатньою для підготовки майбутніх юристів до практики, оскільки наявна суттєва різниця між отриманням знань в системі навчально-освітніх закладів і професійною роботою в позаосвітній практичній сфері.

В системі освіти з першого курсу навчання повинна активно розвиватись практика пізнавального мислення, яка формує навички й уміння проникнути в суть предмета через об'єкти дослідження. Головна її задача має полягати в тому, щоб процес отримання знань здійснювався на основі взаємодії викладачів-практиків і студентів. Але, на жаль, у нашій освіті все ще переважає теоретичний досвід передачі знань — засобами читання лекцій, без наведення власного практичного досвіду у певній правовій сфері. А так звані практичні семінари за своєю суттю є перевіркою засвоєння теорії з метою виставлення оцінки і ніяким чином не впливають на якість отриманих знань, що в подальшому не позначається на дієвому результаті.

Якщо ж звертати увагу студентів на методологію предмета дослідження і давати завдання не на відтворення раніше отриманих знань та їх «сухе завчання», а на самостійне вирішення проблем-

Інтелект – це властивість людини, а не мертвого пристрою

них ситуацій в правничій сфері, то студентську спільноту очікує радість відкриття, почуття суб'єктності та власної гідності. Вкрай важливо формувати в системі вищої освіти професорсько-викладацький склад, який практично застосовує в житті пізнавально-дослідницьке мислення, оскільки розум — це метод світотворчості, а не демонстрації знань, до відкриття яких більшість не має жодного стосунку.

Отже, достатньо поставити на порядок денний в нашій державі формування суспільної верстви правників, у яких рівень професіоналізму

Інформаційні технології, безумовно, полегшують швидкість отримання знань, проте навряд чи зможуть замінити інтелект у формі розумної волі

не підлягає сумніву. Вважаю дуже позитивною тенденцією, коли вищі навчальні заклади в Україні зорієнтовані на поєднання теоретичних занять з модулюванням ситуацій, які потребують практичного вирішення. Такому підходу до підготовки фахівців-правників має бути підпорядкована вся система юридичної освіти.

Що можете порадити студентам-правникам, які мріють стати нотаріусами?

Головна порада, яку можу дати студентам-правникам, — не марнувати час на копіювання чужих думок і не займатися плагіатом, а формувати власний природний інтелект, щоб бути гідним обраній професії.

Як саме слід розуміти конституційний принцип верховенства права?

Нове тисячоліття, на жаль, почалось із того, що норми міжнародного права перестали бути нормами практичної дії. На слуху нині дихотомія: сила права чи право сили.

А почалось все з того, що міжнародна спільнота, символом якої після Другої світової війни стала ООН, ніяк не зреагувала на агресію росії проти Грузії. Більше того, державна дума росії нібито при здоровому глузді прийняла рішення про пріоритет правових норм цієї держави перед нормами міжнародного права. І це зійшло їй з рук, хоча вона є постійним членом Ради Безпеки ООН з правом вето.

Далі більше. Агресія проти визнаної нею суверенної держави Україна, включення до свого складу спочатку АР Крим, потім ще чотирьох областей до своєї Конституції — на тій підставі, що начебто так вирішили люди цих територій на референдумі під дулами автоматів. І це все попри міжнародні правові норми, попри конституційні норми

про те, що «життя і здоров'я, честь і гідність, безпека й недоторканність» фактично у всіх конституціях держав оголошуються найвищими соціальними цінностями.

Крім того, варто відзначити, що складність науково-понятійного визначення суті права як мірила справедливості призвело до популізму як форми ідеологій з їх установкою на завдання «завоювання влади», а не на можливість впливати на прийняття управлінських рішень та підняття рівня правосвідомості у громадян. Звідси псевдотурбота про громадян й потурання судженням про справедливість в її суто індивідуальному розумінні, яке, як правило, переважно емоційне, постійно змінюване залежно від обставин.

Цей відступ підштовхує до необхідності чітко прояснити, як саме слід розуміти конституційні норми про принцип верховенства права. Адже верховенство права має бути беззаперечним принципом формування законодавства.

Закон у всій своїй сутнісній незмінності достойний того, щоб його дотримуватись, заради утвердження миру і злагоди поміж людьми.

Чи є у Вас улюблений вислів, який відображає Ваше ставлення до права і життя?

Афоризми та вислови — мої радники в житті. Немає єдиного, який би вміщував всю мою любов до мудрості, все залежить від ситуації. Деякі формулюю сама, виходячи з власних спостережень.

Своєму сину я раджу запам'ятати одну східну мудрість: є три речі, які неможливо довго приховувати, — сонце, місяць і правду. Краще не створювати ілюзій та цінувати час, адже життя гідне правди.

А моє ставлення до права відображається у вислові Гете: «За власним нахилом живе плебей, шляхетний прагне устрою й ладу».

Головна порада, яку можу дати студентам-правникам, — не марнувати час на копіювання чужих думок і не займатися плагіатом, а формувати власний природний інтелект, щоб бути гідним обраній професії

Кандидатка юридичних наук,
в.о. директора
Національного наукового
центру «Інститут
судових експертиз
ім.Засл.проф М.С. Бокаріуса»

Анастасія Купріянова

У 2025 році в Україну повернули понад 10 000 тіл загиблих захисників — таку цифру оприлюднено в серпні. Проте робота з тілами не завершується фактом репатріації. Найскладніший і найчутливіший етап — ідентифікація загиблих. Для держави точна ідентифікація є головною умовою — як для належного вшанування полеглих, так і для документування воєнних злочинів.

Попри збільшення можливостей Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України у проведенні ДНК-експертиз, процес ідентифікації стикається з численними проблемами. Це і критичний стан тіл, і нестача біологічних зразків від прямих родичів, і залежність від високовартісних витратних матеріалів. Крім того, у Міноборони відсутня база для ідентифікації: відбитки пальців або зразки ДНК для порівняння у військовослужбовців не відбирають.

ННЦ ІСЕ започаткував проєкт, який може значно прискорити процес ідентифікації. У чому полягають пропозиції судових експертів Мін'юсту та як вони вплинуть на строки проведення досліджень, розповідає керівниця ННЦ ІСЕ Анастасія Купріянова.

У чому суть проєкту ННЦ ІСЕ з ідентифікації тіл?

Як відомо, військовослужбовці не проходять обов'язкової процедури відбору відбитків пальців, за якими їх можна за потреби ідентифікувати. Виняток становлять лише колишні засуджені або підозрювані у скоєнні кримінальних злочинів — вони перебувають на дактилоскопічному обліку МВС.

Водночас Державна міграційна служба має величезну базу, з біометричними даними приблизно 35 млн громадян. Зокрема, це відбитки великих пальців правої та лівої рук, які беруть під час оформлення закордонних паспортів. Маючи доступ до цих даних і відбитки великих пальців, отримані з тіл загиблих, ми можемо встановити особу. Але сьогодні перевірку за базою ДМС не здійснюють.

Чому не за допомогою ДНК-тестів?

Запропонований нами метод значно ефективніший. Одна ДНК-експертиза коштує в середньому 40-50 тис. грн. Якісний результат можливий лише

за умови дотримання низки вимог: придатні для дослідження зразки, наявність близьких родичів (мати, батька, рідних братів чи сестер, дітей). Часто родичі перебувають за кордоном, їх неможливо знайти або вони відсутні зовсім. Крім того, ми точно не знаємо, кому належить тіло, тому пошук імовірних родичів може тривати поміж великого кола осіб. Нерідко трапляються ситуації, коли генетичний аналіз підтверджує високу ймовірність спорідненості, однак родичі відмовляються визнавати ці результати. У таких випадках роботу доводиться починати заново. Тому ми пропонуємо рішення, яке дасть змогу значно скоротити час ідентифікації та водночас зменшити навантаження на систему ДНК-експертиз.

Наскільки успішно можна відібрати відбитки пальців у тіл, що тривалий час зберігалися в неналежних умовах?

Українські судово-медичні експерти МОЗ і спеціалісти-криміналісти МВС навчилися відновлювати відбитки пальців навіть із деградованих тіл. Експерти готові складати дактилокарти. Зараз отримані зразки перевіряють за дактилоскопічною базою МВС, що, як уже зазначено, містить відбитки осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності. Ми також пропонуємо перевірку за базою біометричних даних.

У чому перешкода?

Для цього необхідно на рівні нормативної бази чітко розмежувати функції: що робить слідчий Національної поліції в межах кримінальної справи і як діє судовий експерт у межах проведення дактилоскопічної експертизи. Слідчий має процесуальне право отримати з бази ДМС біометричні зразки з відбитками двох великих пальців рук. А судовий експерт має отримати чітку процедуру роботи з цими матеріалами.

Що робиться: готується алгоритм роботи з еталонними відбитками (посмертні зразки) і порівняльними зразками (біометрія). Ми також тестуємо програмне забезпечення, яке автоматично сканує відбиток, створює його цифрову копію та порівнює з базою даних. У перспективі мають бути затверджені офіційні рекомендації щодо застосування цієї технології.

Що це за програма?

Принцип її роботи такий: програма визначає папілярні точки, за якими шукає ймовірні збіги у базі даних.

Хто є розробником цього продукту?

Це українська розробка.

Чому Національна поліція не може надати остаточних висновків?

Коли Нацпол фіксує збіг за своєю базою, він лише повідомляє про наявність збігу, але не формує висновок експерта.

Чому не можна зробити висновок, що порівнюваний зразок належить конкретній особі?

Це наступне завдання — необхідно затвердити методику порівняння папілярних узорів дактилокарти зі зразками біометрії. Така робота вже триває. Крім того, необхідно внести зміни до законодавства, яке сьогодні визнає єдиним методом ідентифікації зниклих безвісти саме ДНК-дослідження. За моєю інформацією, Нацпол уже активно працює у цьому напрямі.

Якщо порівнювати ДНК-експертизу та дактилоскопію — де результати більш точні?

Кожен метод має свої переваги й обмеження. ДНК-аналіз — це золотий стандарт, особливо тоді, коли немає жодних інших даних для ідентифікації. Водночас, дактилоскопія має власну унікальну силу: папілярні візерунки є унікальними для кожної людини, навіть у однайцевих близнюків вони різняться. Тому збіг відбитків пальців із базою біометрії дає майже стовідсоткову точність. Так, у базі ДМС зберігаються лише два відбитки замість десяти, як у класичних дактилокартах, але для ідентифікації цього цілком достатньо. Найважливіше — ми не пропонуємо замінити ДНК-експертизу, а говоримо про доповнення, яке допоможе значно швидше з'ясувати особу загиблого.

За який час програма може видати результат?

Програмне забезпечення працює дуже швидко: протягом кількох хвилин формує перелік можливих збігів. Далі експерт перевіряє здобуті дані та складає висновок, який передає слідчому.

Саме слідчий має процесуальне право підтвердити, що зразок належить конкретному громадянину. Для родин загиблих такі результати є більш переконливими, адже вони базуються на відбитках пальців з офіційних документів — наприклад, закордонного паспорта. Це більш зрозумілий і більш прийнятний для людей доказ, ніж спеціалізовані таблиці з результатами ДНК-дослідження, які потребують додаткових пояснень експерта.

Заступник директора
юридичного департаменту
«Еко Маркет»

Тетяна Дрозд

Пані Тетяно, які ключові виклики сьогодні стоять перед юридичним департаментом у ритейлі? Чим вони відрізняються від «класичної» юридичної практики?

У ритейлі головний виклик — це масштаб і швидкість. У нас сотні договорів, десятки перевірок і тисячі щоденних операцій, де може виникнути юридичний ризик. І часу на «класичне» довге погодження документів просто немає. Якщо в юридичній фірмі юрист може кілька днів готувати меморандум чи проводити юридичний аналіз наданих документів, то в ритейлі від тебе чекають відповідь буквально «тут і зараз», яке дозволить бізнесу не зупинятися. Тому тут важлива саме здатність швидко знайти практичне рішення.

Чи можете поділитися прикладами нестандартних ситуацій або цікавих кейсів, з якими Вам та команді довелося працювати?

Під час повномасштабного вторгнення у лютому-березні 2022 року багато наших магазинів опинилися в зоні ведення активних бойових дій і перед юридичним департаментом стало завдання як юридично грамотно оформити втрати на тих маркетах, яким була завдана майнова шкода (будівлі, товару, обладнанню), з подальшою можливістю компенсування таких втрат. І юристи були вимушені працювати в цьому напрямку в посиленому режимі в жорстких умовах збройної агресії РФ проти України. Але наші зусилля не пройшли даремно і на даний момент вже є судові рішення про стягнення певної суми збитків, завданих збройною агресією російською федерацією проти України.

Які інструменти чи підходи Ви використовуєте, щоб ефективно супроводжувати таку масштабну мережу магазинів?

Ми максимально стандартизували документи: у більшості договорів вже є напрацьовані шаблони. Це економить час. Також у кожному магазині є прості інструкції, як поводитись у разі перевірок чи претензій. Для контролю використовуємо централізовані системи документообігу. Плюс,

дуже допомагають регулярні тимбілдінги, направлені на згуртування колективу юридичного департаменту та покращення взаємодії співробітників, що в кінцевому підсумку сприяє ефективнішій спільній роботі.

Наскільки активно в роботі юридичного департаменту застосовуються сучасні технології та автоматизація?

Дуже активно. У нас працює електронний документообіг, сервіси перевірки контрагентів, процесуальні документи у судових справах подаються та отримуються виключно через онлайн-сервіс «Електронний суд».

- Технології вже знімають рутину,
- і це дає нам можливість
- зосередитися на більш
- стратегічних завданнях

Як, на Вашу думку, буде змінюватися роль юристів у сфері ритейлу найближчими роками?

Наша роль зміщується в бік партнерства: ми вже не просто кажемо «так не можна», а намагаємось шукати, як реалізувати ідею без ризиків. Рутинні процеси дедалі більше автоматизуються, тож на перший план виходять переговорні навички, кризовий менеджмент і розуміння бізнес-моделі.

- Думаю, що через декілька років
- юридичний департамент стане ще
- більш інтегрованим у бізнес-процеси,
- фактично як внутрішній консалтинг.
- І ще важливий тренд — комплаєнс
- та етика. Клієнти та партнери
- очікують прозорості, захисту даних
- та відповідального підходу.
- Юристи будуть дедалі більше
- відповідати і за це теж

Адвокатка,
керуюча партнерка
Адвокатського бюро
«Бейгул та Партнери»

Альбіна Бейгул

Там, де держава дає збій, адвокат забезпечує баланс

Femida.ua поспілкувалася з Альбіною Бейгул – засновницею адвокатського бюро «Бейгул та партнери», амбасадоркою прав бізнесу в юридичному полі та експерткою з податкових конфліктів із 20-річним особистим досвідом. Це розмова про силу професії, яка тримає баланс між людиною і державою, про виклики та відповідальність, що формують майбутнє української адвокатури. І про те, як особистий внесок одного юриста завдяки спільним зусиллям всіх представників професії починає змінювати суспільство та бізнес-ландшафт на краще.

Пані Альбіно, якщо рахувати роки в університеті МВС, Ви вже понад два десятиліття у праві. Що тримає вас у професії? Що допомогло Вам пережити потрясіння першого року повномасштабної війни та продовжити працювати?

На обидві частини цього питання у мене одна відповідь – відповідальність. Я переконана, що це спільна риса українського народу, яку мені пощастило успадкувати. Моя робота – робота юриста – це забезпечувати, щоб закон працював, а люди та бізнеси були захищені від несправедливості.

Правнича професія швидко навчає відповідальності. З часом ця філософія стає частиною тебе. Якщо не ти, то хто врятує правову систему від колапсу, а мільйони людей – від свавілля злочинців? Окрім того, мені дуже подобається те, що я роблю.

Війна тільки посилила відчуття, що я потрібна тут і зараз. Щиро вірю: кожна виграна справа, де бізнес чи громадянин отримав захист від неправомірних дій, – це маленька перемога України. Це моя форма практичного, повсякденного патріотизму, адже законність – це та основа, без якої немож-

лива ані демократія, ані відновлення. І це те, чого ворог хоче нас позбавити.

Тож адвокатура для Вас — це не стільки професія, скільки місія?

Саме так. Звісно, ми в нашому бюро заробляємо на цьому гроші, але особисто для мене це той рідкісний випадок, коли можливості співпадають з покликанням. Наша робота – це щось більше, ніж нагляд за юридичною процедурою та складання папірців. Це захист людської гідності та віри в справедливість, яка часто руйнується під тиском системи.

Зізнаюся щиро: я можу зірватися і поїхати в інше місто, просто щоб допомогти комусь, хто терміново потребує. Pro bono.

А можете розповісти про такий випадок?

Не так давно ми з колегами допомагали хлопцю-військовому, молодому командирі, що воює ще з часів АТО. Це людина, яка зустрічала на відстані автоматного пострілу «вагнерівців» у Попасній, пройшла пекло, але залишилася – щоб воно не поглинуло ще більше України. Він потрапив у халепу, пов'язану з порушенням процедури матеріального забезпечення, коли шукав «мавік» для свого підрозділу.

Тож ми стали його представниками в суді, і я була готова тягнути процес, поки термін давності цього «злочину» не сплинув. Але не знадобилося, адже звинувачення будується «на повітрі». Звісно, з нашого боку це безкоштовна допомога. Я радію можливості захистити його, як він захищає нас сьогодні. Коментувати роботу системи юстиції в цьому контексті я не буду, але, думаю, зрозуміло, про яку «справедливість» ми тут говоримо.

Наша робота – це щось більше, ніж нагляд за юридичною процедурою та складання папірців. Це захист людської гідності та віри в справедливість, яка часто руйнується під тиском системи

Якщо повернутися до звичної щоденної практики, бюро «Бейгул та партнери» здебільшого працює з бізнесом і контролюючими державними структурами. Що можете розповісти про роботу в цьому напрямі?

Стан справ у корпоративному, податковому та цивільному праві завжди був циклічним, незважаючи на всі спроби адвокатської спільноти привести його до спільного знаменника. Одні болісні точки закриваються, відкриваються інші; один пакет законів регулює давно занедбані аспекти правозастосування, а інший ламає те, що раніше непогано працювало...

Але там, де держава дає збій, саме адвокат має стати інструментом балансу. Конфлікт інтересів бізнесу та контролюючих органів, зокрема, податкової, буде завжди. Та в наших силах, по-перше, швидко та ефективно вирішувати такі конфлікти, а по-друге, зробити так, щоб це відбувалося в прозорому, прогнозованому, зручному і зрозумілому для всіх правовому середовищі. Я говорю про гармонізацію нашого законодавства з ЄС та адаптацію загальноприйнятих там практик, використання міжнародних прецедентів тощо.

Це амбітно. Ви вважаєте, що адвокати можуть не тільки захищати бізнес від державних інституцій, але й змінювати правила гри у таких суперечках?

Я вважаю, що це не можна робити, а треба.

Приватна юридична практика – це лакмусовий папірець правової системи. Якщо ми маємо можливість доводити, що закон діє однаково для всіх, якщо ці закони дійсно працюють і за ними виносяться справедливі рішення – значить, держава життєздатна.

Враховуючи, що саме адвокатські та правничі асоціації дають найдетальніший фідбек щодо практики правозастосування, можна впевнено стверджувати, що ми значною мірою забезпечуємо адекватність законів, судової системи, процесуального кодексу.

І якщо бізнес бачить, що його позицію можна відстояти навіть у спорі з державним органом, який десятиліттями асоціювався з каральною функцією, це формує довіру до самої системи правосуддя.

Якщо вже згадали про ЄС — Ви навчалися і працювали за спеціальними програмами у Німеччині, Франції, знайомилися з практикою Женеви. Які європейські практики вважаєте найважливішими для першочергової адаптації в Україні?

Фундаментальна відмінність, яку ми будемо долати ще багато років, полягає у правовій культурі. Там діє принцип «довіри через прозорість»: усі правила чітко прописані, а ризики для бізнесу мінімізуються завдяки зрозумілим процедурам. Я не можу виділити конкретний закон або два, які були б пріоритетними. Складність саме в тому, щоб

Через десятиліття я хочу бачити, як мою улюблену професію обирають люди, які сприймають її не лише як бізнес, а як почесне служіння суспільству та державі

прийняти їх всі, а разом прийняти їхню логіку та почати нею керуватися. Але Україна вже взяла на цьому шляху непоганий темп.

Можливо, нам варто було б більш ретельно працювати над ризик-орієнтованим підходом у сфері корпоративного права. Європейські системи керуються ним вже давно, тоді як для України він... не те щоб чужий, але незвичний. Часто та ж податкова записує якесь підприємство в «ризикові» — і починається захоплюючий процес судових суперечок та відновлення зруйнованої репутації. Саме зараз набуває повної сили мораторій нового уряду на перевірки неризикового бізнесу. Побачимо, чи будуть зміни на краще.

Що я дійсно хотіла би бачити реально імplementованим в Україні — це ефективну адвокатську самоврядність. У Франції, наприклад, колегія адвокатів є не просто формальним органом, а реальною інституцією, яка захищає своїх членів і впливає на державні рішення не тому, що гучно говорить про проблеми, а тому, що має авторитет.

До речі, буквально півроку тому Рада Європи ухвалила Конвенцію про захист професії адвоката. Як думаєте, чи допоможе адвокатам України впровадження її стандартів?

Якщо її ратифікують — так, безумовно. Це одна з найкращих, найбільш знакових міжнародних ініціатив щодо регуляції локального правозастосування. Це нагадування, що безперешкодна робота адвоката — не внутрішня корпоративна тема, а питання демократії та прав людини.

Дедалі частіше ми бачимо, як юристів намагаються дискредитувати через політичні процеси, як адвокатська діяльність стає мішенню тиску, як захисника чи представника починають сприймати як «посіпаку» чи співучасника підзахисної людини або скандального бізнесмена. Щодо останнього — у нас формально є заборона на таке ототожнення, але вона не передбачає санкцій, тому, по суті, не діє.

Сподіваюся, що Україна ратифікує Конвенцію найближчим часом. Законодавча робота з відповідної гармонізації вже ведеться — у Президента очікує підпису Закон, який чітко встановлює адміністративну відповідальність за публічне

ототожнення адвоката з клієнтом. Але чи захищатимуть адвокатів правоохоронці і чи наші перевантажені суди реагуватимуть, ще треба подивитися.

Ми постійно говоримо про перспективу, тож давайте зафіксуємо — як Ви бачите майбутнє української адвокатури через 10 років?

Я бачу її більш зрілою, інституційно міцнішою та належним чином інтегрованою у європейський правовий простір.

- Ми вже сьогодні спостерігаємо,
- як суди все частіше орієнтуються
- на практику ЄСПЛ, як формується
- культура правозахисту, яка раніше
- носила радше рекомендаційний
- характер

Через десятиліття я хочу бачити, як мою улюблену професію обирають люди, які сприймають її не лише як бізнес, а як почесне служіння суспільству та державі.

Яким Ви бачите свій особистий внесок у розвиток держави після перемоги?

Зробити так, щоб право в Україні на десятиліття вперед було функціонально міцним та ефективним, і жодна його галузь не була б занедбаною чи декоративною. Це означає боротьбу з вибірковим правосуддям, зловживаннями та будь-якими проявами правової невизначеності.

Після перемоги ми всі будемо відбудовувати країну. Для мене як адвокатки і керівниці бюро головний фронт роботи зрозумілий вже зараз: захищати бізнес, громадян, інститути від свавілля, допомагати формувати правову культуру та відновлювати довіру до держави.

Я хочу, щоб українці, а також український та зарубіжний бізнес, більше не ставили запитання: «Чи варто шукати правду в суді?», а знали: так, варто, бо суд — це місце, де вирішують по справедливості. Якщо ми зможемо це змінити, то відбудова буде не лише матеріальною, а й ціннісною. І можете розраховувати, що «Бейгул та партнери» покладуть на це дуже багато зусиль.

Моя робота – робота юриста – це забезпечувати, щоб закон працював, а люди та бізнеси були захищені від несправедливості

Олена Широкова

Вступ

Інвестиції — це більше, ніж капітал: це сигнал довіри та готовності інвестора пов'язати своє майбутнє з юрисдикцією. Для України, що стоїть перед завданням відбудови та модернізації, важливо створити інституції й механізми, які дадуть іноземним інвесторам впевненість у захисті їхніх прав. Одним із таких ключових інструментів є інвестиційний арбітраж — майданчик для неупередженого, прозорого і міжнародно визнаного вирішення спорів.

Водночас практика країн Перської затоки демонструє: арбітражні інститути та зрозуміле регуляторне поле здатні стати каталізатором притоку капіталу. Україна може використати ці уроки для формування конкурентної пропозиції інвесторам.

Важливим чинником у просуванні економічних інтересів України на міжнародній арені є системна діяльність дипломатичних представництв. Зокрема, Посольство України в Об'єднаних Арабських Еміратах під керівництвом Надзвичайного і Повноважного Посла Олександра Балануци, з його досвідом роботи в регіоні, послідовно сприяє розвитку інвестиційних зв'язків та утвердженню України як надійного й перспективного партнера на ринках Близького Сходу.

Поєднання дипломатичної підтримки з діяльністю професійних асоціацій, а також глибоке розуміння внутрішніх економічних процесів країн регіону створюють цілісну й конкурентоспроможну пропозицію для іноземних партнерів. Така синергія не лише підсилює позиції України у глобальному інвестиційному середовищі, а й формує надійну основу для залучення та захисту прямих іноземних інвестицій.

Чому арбітраж — це конкурентна перевага

Арбітраж відповідає на три фундаментальні питання інвестора:

- Чи існує нейтральний механізм вирішення спорів?
- Чи визнаватимуть і виконуватимуть рішення у інших юрисдикціях?

• Чи можна очікувати незалежності трибуналу і професійного складу арбітрів?

Міжнародні арбітражні рішення широко визнаються завдяки Нью-Йоркській конвенції, а інституції з прозорими правилами та досвідченим секретаріатом створюють очікування швидкості й передбачуваності. Саме це підвищує готовність інвесторів вкладати великі обсяги капіталу в проєкти з довгим горизонтом повернення.

Український контекст: можливості для арбітражу

Україна має низку переваг: великий внутрішній ринок, сильні сектори (агро, ІТ, енергетика), а також міжнародні угоди про захист інвестицій. Проте реальна привабливість залежатиме від наявності дієвих механізмів вирішення спорів, що відповідають очікуванням глобального бізнесу.

Розвиток національного або регіонального арбітражного центру з міжнародною репутацією міг би стати «маркою довіри» для інвесторів. Такий центр має поєднувати зрозумілі правила провадження, високий професійний рівень арбітрів, англійські процедури та гарантовані механізми виконання рішень.

Уроки з ОАЕ: сучасний підхід до арбітражу

На Близькому Сході арбітраж перетворився на елемент державної політики з розвитку інвестиційного клімату. Важливо відзначити: структура арбітражних інституцій у регіоні змінювалася — наприклад, DIFC-LCIA як інститут був скасований Декретом №34 (2021), а його питання й адміністративні функції були передані Dubai International Arbitration Centre (DIAC); при цьому LCIA домовився адмініструвати деякі «спадкові» справи з Лондона. Це показує, що арбітражні механізми можуть реорганізовуватися, але важливо зберігати прозору передачу справ і ясність для користувачів.

Бізнес-орієнтири між Україною та Близьким Сходом: арбітраж, законодавство і можливості

Співзасновниця Українсько-Арабської Бізнес Палати, президентка Української Бізнес Ради в ОАЕ, CEO «OLENA», ліцензована адвокатка з досвідом у сферах корпоративного та договірної права, міжнародних судових процесів та арбітражу

Для України розвиток арбітражної інфраструктури з міжнародною орієнтацією може стати визначальним фактором у відновленні економіки та формуванні нового інвестиційного іміджу

Сьогодні в Дубаї діє оновлений DIAC — активний арбітражний центр із програмами розвитку ADR, навчанням і цифровими ініціативами. В Абу-Дабі функціонують ADGM-структури та нові ініціативи (arbitrateAD / ADGM Dispute Resolution Hearing Centre), що пропонують сучасні слухальні майданчики й програми онлайн-вирішення спорів. Ці центри є прикладами того, як поєднання державної підтримки, якісної інфраструктури та співпраці з міжнародними інституціями створює привабливе середовище для бізнесу.

Як арбітраж може працювати на Україну

Щоб арбітраж реально підвищив інвестиційну привабливість України, потрібні скоординовані заходи:

- 1. Ребрендинг арбітражної інституції з міжнародним позиціонуванням. Центр має мати зрозумілі правила, англomовне провадження, та відкрити процедуру призначення арбітрів.
- 2. Гарантії виконання рішень. Держава повинна встановити механізми, що мінімізують затримки визнання і виконання арбітражних рішень на національній території.
- 3. Освітні та інституційні програми. Курси, академії та програми підвищення кваліфікації для українських юристів і суддів, які дозволять формувати базу фахівців відповідного рівня.
- 4. Міжнародні партнерства. Співпраця з уже відомими центрами (наприклад, угоди про взаємне визнання процедур, спільні навчальні програми чи паритетні секретаріати) допоможуть швидко набрати довіру.

Практичний ефект: як це приверне інвесторів

- Зниження ризикової премії. Чіткі механізми вирішення спорів дозволяють інвесторам оцінювати ризики точніше і, як наслідок, погоджуватися на довші горизонти інвестицій.
- Доступ до міжнародних фондів. Багато міжнародних інвесторів і кредиторів вимагають арбітраж як механізм вирішення спорів для проектного фінансування та державних контрактів.
- Покращення умов партнерств. Українські компанії, що працюють у спільних підприємствах з іноземними партнерами, отримають зрозумілі й незалежні інструменти для врегулювання конфліктів.

Партнерство з ОАЕ та іншими країнами Близького Сходу

Країни Перської затоки зацікавлені у проектах з довгостроковою віддачею: інфраструктурі, енергетиці, агроіндустрії, технологіях. Запропонувати їм співпрацю в Україні легше, коли контрактна документація передбачає міжнародний арбітраж та прозорі механізми виконання рішень. Практика спільних арбітражних клауз (з можливістю обрати нейтральний центр або український центр з міжнародними гарантіями) може стати ключовим інструментом залучення коштів.

РЕКОМЕНДАЦІЇ – ДОРОЖНЯ КАРТА

- 1. Запустити національну ініціативу «Арбітраж-Україна» з чітким планом: правила, секретаріат, набір арбітрів, англomовне провадження.
- 2. Укласти меморандуми про співпрацю з міжнародними центрами для передачі знань та спільних програм.
- 3. Запровадити програму державних гарантій для великих інфраструктурних проєктів із вимогою арбітражу в міжнародно визнаному або національному центрі.
- 4. Інвестувати в освіту: DIAC/ADGM-подібні академії у співпраці з українськими університетами та асоціаціями юристів.

Висновок

Арбітраж — це не лише технічний інструмент юриспруденції; це стратегічний інструмент державної політики, що формує довіру і конкурентні переваги на міжнародному ринку капіталу. Для України розвиток арбітражної інфраструктури з міжнародною орієнтацією може стати визначальним фактором у відновленні економіки та формуванні нового інвестиційного іміджу.

Якщо держава й бізнес погодять чітку, прозору й міжнародно-зв'язану модель арбітражу, інвестори відчують цю зміну швидко — і саме так Україна може перетворити юридичну передбачуваність на реальний потік капіталу для відбудови та зростання.

Максим Дзісь

Засновник і генеральний директор мережі юридичних компаній
«Центр правової допомоги»

Пане Максиме, як виникла ідея створення «Центру правової допомоги»?

Першочерговою ідеєю було забезпечити юристів та адвокатів роботою. Коли ми відкривали перший офіс у Києві, в нас було лише кілька адвокатів, максимально ерудованих, із великим бажанням допомагати людям, але їх вміння потрібно було спрямувати в систему, допомогти їм з клієнтами та загальною організацією роботи. Саме цю нішу я й вирішив закрити. Так ми працюємо вже понад 6 років.

Скільки співробітників сьогодні налічує компанія?

На сьогоднішній день близько 300 людей співпрацює із системою «Центру правової допомоги», і зростання триває. Ми бачимо, що наша допомога потрібна, тому продовжуємо масштабуватися.

В яких містах розміщені офіси компанії?

Зараз ми вирости до мережі з 13 офісів у 10 регіонах України, серед яких Київ, Харків, Дніпро, Івано-Франківськ, Львів, Чернівці, Черкаси, Вінниця, Одеса та Тернопіль. Наш шлях був непростим, але попри всі труднощі, для нас найважливіше – залишатись вірними своїй місії та продовжувати допомагати людям.

Чим керуєтесь при відборі кадрів?

Орієнтуємось на мотивацію та бажання працювати (не тільки на теоретичні знання). Ми без упереджень наймаємо працівників: будь-якого віку та статусу, і військових, і людей з інвалідністю, якщо вони мають можливість та мотивацію.

Спочатку при прийомі на роботу проводиться тестування базових знань, знайомство з методичними матеріалами, адаптація, ведення під керівництвом перші місяці. Досвід також має значення: у команді є фахівці з 20–30 роками практики, а поруч — колеги з меншим, але вже сформованим професійним досвідом. Такий баланс дозволяє поєднувати глибокі знання з новим підходом та свіжим поглядом.

Якими принципами Ви керуєтесь як лідер?

Людяність і якість комунікації — важливо, щоб люди відчували підтримку.

Відкритість, чесність, відповідальність. Навчання та розвиток для кожного.

Соціальна місія — це не просто бізнес, а допомога людям, особливо під час війни.

Вірність принципу «Віддай — і воно повернеться» в контексті безкоштовної консультації, інвестиції в людей.

Основною концепцією Центру є надання безкоштовних юридичних консультацій? Розкажіть, як це працює.

Так. Основна концепція — перша консультація безкоштовна для кожного, хто звертається. Клієнт отримує розуміння своєї проблеми та можливі шляхи її вирішення.

Далі робота організована так:

- онлайн-відділ, що спілкується телефоном, приймає звернення;
- спеціаліст первинного прийому проводить аналіз ситуації під час безкоштовної консультації;
- якщо в клієнта є бажання продовжити співпрацю, укладається договір, і до справи долучається фахівець, який супроводжує справу далі.

Це дозволяє ефективно використовувати ресурси, а клієнти не витрачають час даремно.

Скільки в середньому опрацьовуєте звернень на місяць?

Наразі Центр правової допомоги опрацьовує більше 5 тисяч звернень кожного місяця.

Центр працює 24/7. Вночі часто звертаються клієнти?

Ми надаємо безкоштовні консультації 24/7. Звісно, вночі звернень менше — більшість людей воліють зачекати до ранку, але наші фахівці все одно залишаються на зв'язку. Навіть після 21:00 ми готові надати консультацію телефоном або в чаті. Ми прагнемо, щоб кожен, хто потребує допомоги, отримав своєчасний зворотний зв'язок.

З якими проблемами сьогодні найчастіше звертаються до Центру?

До початку повномасштабного вторгнення більшість звернень стосувалися сімейного права — розлучення, стягнення аліментів, розподіл майна (15–20 %), фінансових питань — проблемні заборгованості, кредити, виконавчі провадження (приблизно стільки ж), а також кримінального права (близько 10 %). Частину становили спадкові, адміністративні та інші справи.

Нині ситуація суттєво змінилася: близько 35 % звернень пов'язані з питаннями військового права — грошове забезпечення та виплати, порядок надання відпусток, пільги, звільнення зі служби, статус УБД та інші аспекти, що стосуються військово-вослужбовців та членів їхніх родин.

Розкажіть про волонтерську діяльність «Центру правової допомоги».

З перших днів повномасштабного вторгнення ми регулярно інвестуємо в перемогу — приблизно 300-400 тисяч гривень щомісяця. Ці кошти спрямовуються на допомогу підрозділам, у більшості з яких служать працівники «Центру правової допомоги», які захищають нашу державу. Також ми регулярно комунікуємо із 2-м механізованим батальйоном 3-ї окремої штурмової бригади, спецпідрозділом «Кракен», 5-ю штурмовою бригадою, 3-ю бригадою оперативного призначення НГУ «Спартан» та іншими військовими частинами, звідки надходять офіційні запити на адресу компанії.

Волонтерська діяльність для нас є надзвичайно важливою. Кожен керівник офісів «Центру правової допомоги» є соціально відповідальним і має повний карт-бланш на допомогу тим чи іншим підрозділам без погодження зі мною.

Які нагороди та відзнаки має компанія?

За роки праці ми здобули багато нагород та відзнак, які підтверджують професіоналізм та відданість клієнтам.

В 2023 році наші юристи були нагороджені статусом-званням «Золоті руки 2023», а також компанія отримала відзнаку «Вибір країни 2023».

Центр правової допомоги удостоєно почесної нагороди «Знак Якості 2024» від національного рейтингу підприємств Всеукраїнського конкурсу «Знак Якості Україна» у номінації «Якість, Мужність та Патріотизм» як найкраща юридична компанія України 2024 року, від ГО «Знак Якості Україна».

Центр правової допомоги є членом громадської спілки «Спілка українських підприємців» (свідоцтво № 00984).

За надання всебічної допомоги під час збройної агресії російської федерації проти України, плідну співпрацю зі Збройними Силами України, патріотизм та активну громадянську позицію Центр правової допомоги нагороджено медаллю

«За сприяння Збройними Силами України», а також почесним званням «Лицар Вітчизни».

Велику кількість подяк Центр правової допомоги отримує за участь в благодійних заходах та ініціативах, а також від Збройних сил України за активну участь у наближенні до перемоги:

— Подяка від командування військової частини А4804 за підтримку та надання благодійної допомоги;

— Подяка від командування військової частини А4790 за патріотизм, безкорисливу допомогу та співробітництво;

— Подяка від Окремого загону спеціального призначення «Любарт» за неоціненний вклад в розвиток ОЗСП «Любарт», за сприянні розвитку матеріальної та теоретичної бази її діяльності та всесторонню підтримку забезпечення бійців ОЗСП «Любарт»;

— Подяка ТОВ «Центр правової допомоги» (у м. Харків) від командування військової частини А7041 за злагоджені, рішучі та патріотичні дії у допомозі в боротьбі по відсічі збройної агресії рф;

— Подяка від командування військової частини А4804 за особисту активність та відданість, підтримку, стійку громадську позицію, невичерпний оптимізм та наполегливість;

— Подяка від командування 3-ї штурмової бригади за вагомий внесок у підвищення боєздатності 3-ї окремої штурмової бригади та майбутню перемогу України у війні за незалежність та інші.

Які плани маєте на майбутнє?

На початку цього року в мене була ідея масштабуватись на міжнародний ринок. На найближчі три роки стоїть задача повернутись до цього питання і все-таки реалізувати такий задум. На даний момент, проаналізувавши всі нюанси, я зрозумів, що краще сфокусуватись на території України. Ми прагнемо відкривати більше філій по всій країні, адаптуватись до умов, які постійно змінюються через війну.

Юлія Антонюк

Від слідчого до адвоката: профайл успішної правниці

У час, коли країна переживає випробування війною та кризами, особливої ваги набувають юристи, які не лише знають закон, а й уміють захистити людину. Однією з таких є адвокатка з понад семирічним юридичним стажем, яка у 2024 році отримала право на адвокатську діяльність

ОСВІТА І КАР'ЄРА

Випускниця Національної академії внутрішніх справ (бакалаврат і магістратура права). Працювала слідчим у Києві, згодом — в Управлінні протидії наркозлочинності при Департаменті МВС України, де отримала досвід у резонансних кримінальних справах. Після служби перейшла в приватну практику, а нині успішно веде власну адвокатську діяльність.

КЛЮЧОВІ ПЕРЕМОГИ

- Кримінальне право: неодноразово здійснювала захист у резонансних справах та досягала звільнення підозрюваних з-під варті, оскаржувала неправомірні дії слідчих органів.
- Сімейні спори: має успішний кейс про позбавлення батьківських прав, кейс щодо стягнення неустойки за прострочення сплати аліментів, призначення аліментів на утримання дитини, визначення порядку участі батька у вихованні дитини, кейси розірвання шлюбів.
- Мобілізація: здійснила представництво та захист більше 10 військовослужбовців щодо питань переведення у іншу місцевість, звільнення зі служби, отримання відстрочок, бронювання, зняття із розшуку ТЦК та СП.

• Кредитні спори: успішно зменшила борги у 4-х кейсах; у справі проти мікрокредитної компанії добилася позитивного результату – суддя залишив без задоволення позовну заяву через відсутність доказів, наданих позивачем у справі.

Перемоги та справжні історії клієнтів можна побачити у Highlights на сторінці Instagram @antoniuk_advocate (https://www.instagram.com/antoniuk_advocate?igsh=OXN0Y2xyc2kzZGZv), а також у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

ЖИТТЄВЕ КРЕДО

«Закон має бути інструментом захисту людини, а не зброєю проти неї. Моє завдання — не лише виграти справу, а й повернути клієнту відчуття впевненості та безпеки»

Сьогодні Юлія Антонюк продовжує активно розвивати адвокатську практику, концентруючись на кримінальних і сімейних справах, а також мобілізаційних питаннях, які стали особливо актуальними в умовах воєнного стану.

Професійні принципи Юлії Антонюк – чесність, стратегія та результат. Саме ці три складові перетворюють її на адвоката, якому довіряють, до якого звертаються у найскладніших життєвих ситуаціях.

Вміння знаходити рішення навіть у найскладніших ситуаціях

Наталія Павловська

Адвокат, медіатор, доктор юридичних наук, доцент, член Національної асоціації адвокатів України (НААУ)

Вже понад 20 років допомагаю людям та бізнесу вирішувати складні юридичні питання — від побутових ситуацій до спорів у судах.

МЕТА — не просто виграти справу, а знайти рішення, яке реально допоможе людині чи компанії. Працюю відкрито, пояснюю складні юридичні моменти простими словами, щоб клієнт чітко розумів свої права та можливості.

м. Київ, пр-т В. Лобановського, 150-А

+38 (050) 600 01 40

advocatepavlovskaya@gmail.com

► Мобілізаційне та військове право: захист прав військовозобов'язаних, військовослужбовців та членів їх сімей; супровід при проходженні ВЛК; оформлення документів на відстрочку тощо.

► Трудове та пенсійне право: захист прав та інтересів працівників на підприємствах; супровід при оформленні пенсії в разі звільнення з НПУ, СБУ, ВСУ тощо.

► Цивільне право: захист прав споживачів при укладенні договорів на енерго/газопостачання; житлові, спадкові, земельні спори тощо.

► Сімейне право: захист прав подружжя, дітей та інших членів сім'ї.

► Адміністративне та податкове право: захист прав платників податків; вирішення конфліктних ситуацій із контролюючими, правоохоронними органами тощо.

► Юридичний супровід бізнесу: вирішення корпоративних спорів тощо.

► Виконавче провадження: супровід при стягненні заборгованості тощо.

► Медіація: вирішення бізнес-конфліктів, сімейних конфліктів тощо.

ПУБЛІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

► Автор юридичних та наукових статей у професійних та профільних виданнях

► Спікер на конференціях та тренінгах для юристів і підприємців

► Експертне коментування для ЗМІ

pavlovskaya_nataliia

Реєстр медіаторів
Української академії Медіації:
https://mediation.ua/reestr_mediatoriv

Олена Нусінова

Зміни у законодавстві, що набули чинності 27 серпня 2025 року, відкрили для українського бізнесу двері до нового фінансового інструменту — додаткового капіталу. Ця норма може здатися технічною, але її вплив на корпоративне управління, інвестиційну привабливість та розвиток економіки є надзвичайно значущим.

Донедавна у сфері ТОВ існувала певна парадоксальність: бухгалтер давно передбачав рахунок 42 «Додатковий капітал», але на рівні закону його використання було нечітким. Власники підприємств часто змушені були обходити цю прогалину — оформлювати фінансову допомогу чи позики, які фактично служили джерелом фінансування бізнесу, але з юридичної точки зору створювали борг, а не власний капітал.

Тепер же законодавець визнав цю практику й офіційно дозволив учасникам ТОВ робити внески у додатковий капітал, не змінюючи своїх часток і не запускаючи громіздку процедуру перереєстрації статуту. Це — крок від формальності до реальності, від старих правил до сучасної корпоративної логіки.

Запровадження інституту додаткового капіталу створює низку преференцій, які здатні перетворити його на улюблений інструмент власників бізнесу:

1. Фінансова гнучкість — тепер учасники можуть швидко реінвестувати у власну компанію. Не потрібно витрачати час на перерозподіл часток, узгодження нових редакцій статуту, реєстраційні дії. Достатньо рішення зборів — і компанія отримує фінансовий ресурс.

2. Стабільність балансу — внески до додаткового капіталу не створюють боргових зобов'язань. Це означає, що підприємство може показувати кращі фінансові коефіцієнти, мати вищий рівень власного капіталу і виглядати більш привабливим для банків та кредиторів.

3. Привітність для інвесторів — іноземні чи українські учасники, які вже володіють частками, тепер мають зрозумілий механізм поповнення ресурсів

компанії. Вони не ризикують втратити або змінити частку, не витрачають час на складні корпоративні процедури. Це значно підвищує інвестиційну привабливість України.

4. Валютні надходження — закон відкриває прямий канал для вливання іноземних інвестицій у формі додаткового капіталу. Це не лише зміцнює окремі бізнеси, а й підтримує макроекономічну стабільність через притік валюти.

5. Можливість договірної регуляції — корпоративний договір чи статут можуть детально описати правила: чи повертаються внески, в які строки, за яких умов. Це перетворює додатковий капітал на індивідуально налаштований інструмент під потреби конкретного бізнесу.

Попри преференції, є й обмеження. Внески можуть робити лише учасники. Треті особи не мають такого права — а отже, для залучення зовнішніх інвесторів все одно доведеться проводити традиційні процедури (вступ нового учасника, збільшення статутного капіталу). Також постає питання повернення внесків: якщо це не передбачити у статуті чи корпоративному договорі, то внесені кошти залишаться у бізнесі безповоротно.

У середньостроковій перспективі додатковий капітал може стати одним із ключових механізмів розвитку малого та середнього бізнесу. Це своєрідний компроміс між позицією та збільшенням статутного капіталу — гнучкий, швидкий і прозорий інструмент. Його запровадження — це сигнал для інвесторів: українське корпоративне право наближається до європейських стандартів, стає більш практичним і орієнтованим на бізнес.

Додатковий капітал — це нова ера фінансової гнучкості ТОВ. Він дозволяє учасникам вкладати кошти у свій бізнес прозоро та без зайвих бюрократичних процедур. Якщо правильно прописати правила у статуті й корпоративному договорі, цей інструмент стає потужною перевагою: від підвищення кредитоспроможності до залучення інвестицій та підтримки бізнесу у кризових умовах.

Додатковий капітал у ТОВ: нова ера фінансової гнучкості

Маркіан Висоцький

Адвокат, радник Grain Law Firm

Неухильне дотримання законності та пріоритет інтересів клієнта

Редакція Femida.ua продовжує серію інтерв'ю з українськими правниками. Цього разу ми поспілкувалися з Маркіаном Висоцьким — адвокатом із багаторічним досвідом, радником Grain Law Firm. Обговорили вибір професії, специфіку кримінальної практики, виклики воєнного часу та місію адвокатури

Пане Маркіане, як Ви прийшли у професію та чому обрали юриспруденцію?

Не можу сказати, що це було випадково. Після дев'ятого класу мої батьки вирішили: настав час визначитися з майбутньою професією. Разом з родиною вирішили, що я спробую вступити до профільного ліцею з більш високим рівнем навчання, ніж у звичайній школі. Так я потрапив до Фінансово-правового ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка, який і закінчив, до речі, з відзнакою саме з правознавства.

Цей період став фундаментальним — пари там вели викладачі університету Шевченка. Ми вивчали історію, право, економіку та іноземні мови. І все це було на дуже високому рівні. Тож протягом навчання у ліцеї відбувався мій розвиток і як особистості, і як майбутнього професійного правника. Пізніше я продовжив навчання за спеціальністю «Правознавство» у різних вишах, зокрема на юридичному факультеті Академії муніципального управління та в Академії управління Міністерства внутрішніх справ. Також проходив практику в прокуратурі, державній виконавчій службі, юридичних відділах підприємств.

Спочатку мене більше цікавили цивільне та господарське право. Я працював у юридичних департаментах міжнародних холдингів, де набував практичного досвіду, бачив, як право застосовується на рівні бізнесу. У 2008 році перейшов до органів прокуратури України. Там займався контролем за дотриманням законів і процесуальним керівництвом досудового розслідування. Це був непростий, але дуже цінний досвід, який дав мені розуміння того, як функціонує правоохоронна система зсередини.

- Після прокуратури моїм свідомим вибором став перехід в адвокатуру, який я сам для себе визначив як шлях
- «на бік добра та світла

Зміна світогляду та професійної ролі була непростю, але доволі швидкою. Я вдячний за

наставництво більш досвідченим колегам, які допомогли мені «акліматизуватися» в новій ролі.

У яких сферах Ви практикуєте?

Мій адвокатський шлях повністю пов'язаний із кримінальним правом і процесом. З 2017 року я спеціалізуюся саме на захисті клієнтів у кримінальних провадженнях: від злочинів проти національної безпеки до злочинів у сфері службової діяльності та публічних послуг.

Ця сфера вимагає не тільки глибоких знань закону, а й витримки, вміння швидко реагувати на непередбачувані ситуації. У кримінальних справах часто вирішується доля людини — її свобода, репутація, іноді навіть життя. І це накладає особливу відповідальність.

З якими проблемами сьогодні найчастіше звертаються клієнти?

Найчастіше — це тиск на бізнес. Незаконні обшуки, вилучення майна, блокування рахунків. Дуже часто за цим стоїть політично або економічно мотивована зацікавленість державних органів.

Крім того, поширені порушення прав громадян під час досудового розслідування: недотримання процесуальних строків, зловживання запобіжними заходами, невинуватне застосування тримання під вартою, непропорційний розмір застави, що має наслідком безальтернативне тримання осіб у слідчих ізоляторах.

Клієнти почали звертатися за правничою допомогою не лише тоді, коли вже сталося щось серйозне, а й на етапі, коли відчувають, що варто діяти превентивно. До речі, це дуже правильний підхід, адже дозволяє мінімізувати можливі ризики та підготуватися до різних сценаріїв розвитку подій.

Чи звертаються клієнти за допомогою у розв'язанні правових проблем, які виходять за межі вашої спеціалізації? Як виходите із таких ситуацій?

Клієнти дійсно звертаються з дуже різними запитамі. І ми в Grain Law Firm завжди знаходимо оптимальний шлях, щоб допомогти їм.

За потреби ми залуцаємо адвокатів з інших практик до розробки правових позицій і аналітичної роботи. Спільно ми можемо вирішити фактично будь-які правові питання, в нас доволі велика команда адвокатів різних спеціалізацій, які мають вагомий професійний досвід.

Якими основними принципами керуєтеся в роботі?

Головний принцип, як і у лікарів — не нашкодити клієнту. Кожне рішення, кожна дія повинні бути ретельно зважені. Другий принцип — діяти виключно в межах правового поля, тобто принцип законності. І третій — відвертість у комунікації: клієнт має знати правду, навіть якщо вона неприємна. Переконаний, що ефективний захист можна будувати лише на довірі. В Grain Law Firm базові цінності — це

фаховість, ршучість, креативність, етика і довіра, які поділяють члени команди, а гасло «Поза шаблонами. В межах закону» ілюструє наш підхід до роботи.

Також ми надаємо правову допомогу на засадах pro bono.

Як можете охарактеризувати рівень правосуддя в Україні під час воєнного стану?

Це складне і багатогранне питання, оскільки правосуддя — наріжний камінь механізму держави. І стосується воно не тільки воєнного стану. Хоча, звісно, після початку повномасштабного вторгнення навантаження на суди збільшилось. З 2022 року у Кримінальний кодекс внесли зміни, зокрема додали кваліфікуючу ознаку «вчинення злочину в умовах воєнного стану». Відтак, законодавець посилив кримінальну відповідальність за вчинення деяких категорій злочинів у поєднанні із криміналізацією діянь за вчинення злочинів, зокрема у сфері національної безпеки.

Однак, такі зміни в законодавстві дійсно стали викликом для правосуддя, яке, на превеликий жаль, залишає тенденцію до розгляду кримінальних справ з формалізованим підходом, часто нівелюючи застосування практики Європейського суду з прав людини, яка, як відомо, є обов'язковою для застосування національними судами в Україні. Це часто призводить до надмірних призначень покарань особам, обвинуваченим у вчиненні злочинів під час воєнного стану.

Як професійний адвокат я хочу застати той час, коли рівень правосуддя в Україні буде на найвищому рівні і на нас рівнятимуться інші країни.

Якими основними досягненнями наразі можете поділитися?

Наразі я маю успішні кейси з виправдувальними вироками судів, які вступили в законну силу, зокрема у справах за обвинуваченням клієнтів у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 255, ч. 3 ст. 289, ч. 1 ст. 263 КК України, та у справі за обвинуваченням особи у вчиненні злочину за ч. 3 ст. 289 КК України.

Крім того, у низці проваджень, де клієнтів підозрювали у вчиненні особливо тяжких злочинів, прокурори наполягали на найсуворішому запобіжному заході — триманні під вартою. Однак, завдяки принциповій позиції захисту слідчі судді погодилися на значно м'якші заходи — особисті зобов'язання, нічний домашній арешт або навіть повну відмову в застосуванні будь-якого запобіжного заходу.

- Є також перемоги у справах, де нам
- вдалося відстояти майнові права
- клієнтів: суд відмовляв стороні
- обвинувачення у накладенні арешту
- на мобільні телефони, комп'ютерну
- техніку, транспортні засоби, рахунки
- та нерухомість

Як професійний адвокат я хочу застати той час, коли рівень правосуддя в Україні буде на найвищому рівні і на нас рівнятимуться інші країни

Такі рішення не лише захищають людей від безпідставних втрат, а й дозволяють їм зберігати більш-менш нормальне життя та бізнес навіть під час досудового розслідування.

На Вашу думку, які основні виклики сьогодні стоять перед українською адвокатурою?

Основоположні принципи адвокатської діяльності викарбувані в Основному Законі України — щодо забезпечення дотримання гарантій адвокатської діяльності, а також відображені в профільному Законі.

Вважаю, що гарантії адвокатської діяльності є непорушними й недоторканими догмами, фундаментом усієї адвокатури. Безпідставне втручання державних органів в діяльність самоврядного організму адвокатської спільноти є недопустимим.

- Ми маємо прикрі випадки
- грубих порушень з боку
- правоохоронних органів щодо
- безпідставних перешкоджань
- законній професійній діяльності
- адвоката

Зокрема, йдеться і про ототожнення адвоката з його клієнтом — з усіма подальшими для адвоката негативним наслідками, і недопуск адвокатів до проведення слідчих та процесуальних дій, і незаконні обшуки у адвокатів та вилучення їхньої техніки та документів, що містять адвокатську таємницю. Маємо випадки недопуску представників Ради адвокатів на обшук у адвоката, не кажучи вже про випадки застосування до адвокатів працівниками правоохоронних органів незаконних методів примусу із заподіянням тілесних ушкоджень.

Що у цій сфері необхідно докорінно змінювати чи поліпшувати?

Насамперед, необхідно на законодавчому рівні посилити відповідальність за порушення прав адвоката і гарантій адвокатської діяльності. Український адвокат сьогодні не має такого рівня захисту, як його колеги в країнах ЄС.

Друге — адвокатська спільнота має бути більш згуртованою.

Це передбачає не лише солідарність у захисті колег від незаконного тиску, але й створення ефек-

тивних внутрішніх механізмів для обміну досвідом, спільного вироблення позицій щодо ключових законодавчих ініціатив, а також підвищення взаємної професійної довіри.

- Лише єдиний і потужний голос
- спільноти здатен впливати
- на державну політику та захищати
- права адвокатів на всіх рівнях

Третє — важливо активніше висвітлювати такі порушення в медіа. Тиск і беззаконня не можна замовчувати. І тут органи адвокатського самоврядування на всіх рівнях також мають більш широко висвітлювати цю проблематику.

Висвітлення має бути не просто констатацією фактів, а системною роботою із залученням суспільної уваги. Необхідно оперативно надавати медіа перевірену інформацію, формувати єдину позицію спільноти та забезпечувати юридичний супровід публічних кейсів.

- Гласність є одним із найсильніших
- інструментів протидії беззаконню,
- оскільки публічний осуд часто стає
- ефективнішим запобіжником, ніж
- формальні скарги.

Чи замислювалися, ким би Ви стали, якщо б обрали не юриспруденцію?

До 10 класу я мріяв стати лікарем. Можливо, якби б не поради батьків і вибір ліцею, то пов'язав своє життя з медициною чи мистецтвом. Але, зрештою, я радий, що обрав саме адвокатуру — тут можу реалізувати бажання допомагати людям, створювати ефективні та креативні стратегії захисту інтересів клієнтів та боротися за справедливість.

Крім того, моя робота подарувала мені не лише професійне покликання, а й допомогла збудувати мою родину: моя дружина також адвокат. Адвокатура для нас — не тільки спільна робота, а й частина нашої сімейної історії та спільна місія, місце, де ми разом обговорюємо принципові питання та знаходимо нові рішення.

Станіслав Ліфляничик

Позбавлення батьківських прав. Коли це можливо?

Стаття 164 Сімейного кодексу України передбачає перелік випадків, коли батьків дитини можна позбавити батьківських прав:

1) не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування;

2) ухиляються від виконання своїх обов'язків щодо виховання дитини та/або забезпечення здобуття нею повної загальної середньої освіти;

3) жорстоко поведуться з дитиною;

4) є хронічними алкоголіками або наркоманами;

5) вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва;

6) засуджені за вчинення умисного кримінального правопорушення щодо дитини.

Втім, якщо з позбавленням батьківських прав в порядку пунктів 1, 3-6 все ще більш-менш зрозуміло, то з пунктом 2 весь час виникають проблеми, що призводять до відмови в задоволенні позовів. Давайте розберемось більш детально, чому це відбувається, і що робити, щоб таку справу виграти.

В більшості випадків після отримання рішення про відмову в задоволенні позову про позбавлення батьківських прав на підставі ухилення від виконання батьківських обов'язків щодо дитини – висновок однаковий: «Позбавлення батьківських прав — це крайня міра, а тому позов не підлягає задоволенню».

На перший погляд це дивує, адже наче є всі ознаки ухилення від виконання батьківських обов'язків перед дитиною:

- самоусунення від виховання на тривалий час;
- відсутність піклування про здоров'я дитини, її комфорт, фізичний, духовний та моральний розвиток;
- відсутність участі в забезпеченні дитини освітою тощо.

І докази цьому зібрали, і свідків в процесі допитали, і дитинка при опитуванні все підтвердила, і висновок психолога є, все просто ідеально, тож застосувати крайню міру ніби і логічно, але суд непохитний, рішення: «В задоволенні позовної заяви відмовити».

Насправді ж, причина цього полягає в усталеній на сьогоднішній день практиці Верховного Суду, що базується на практиці останніх років Європейського суду з прав людини, відповідно до якої позбавлення батьківських прав як крайня міра застосовується в тому разі, коли всі попередні заходи по примусу до виконання батьківських обов'язків не привели до припинення порушення прав дитини та захисту її інтересів.

Іншими словами, коли один з батьків ухиляється від виконання немайнових батьківських обов'язків щодо дитини, то інший повинен не підтримувати це, посилюючи у дитини синдром усуненого батька, а навпаки, виступати ініціатором зустрічей батька/матері з дитиною, забезпечувати всіма можливими засобами їх телекомунікаційний зв'язок, звертатись до нього/неї в письмовому вигляді та усно з пропозиціями графіку зустрічей, водити дитину до психолога та запрошувати туди її батька/матір «ухилянта», а потім ініціювати звернення до органу опіки та піклування з повідомленнями про порушення прав дитини, брати участь в комісіях по цьому питанню, іншими способами намагатись змінити поведінку батька/матері в кращу сторону по відношенню до дитини тощо.

Все вищенаведене необхідно робити при свідках та фіксувати фото-, відеозасобами, а також документально. Якщо зазначені дії не призвели до зміни поведінки батька/матері у кращу сторону, то це може слугувати підставою для застосування судом такої крайньої міри, як позбавлення батьківських прав, але все одно не буде гарантувати цього.

Керуючись поданими доказами, висновками органу опіки та піклування, поясненнями сторін справи, а також при всіх можливих ознаках винного та систематичного невиконання відповідачем батьківських обов'язків, суд може ухвалити рішення, яким відмовити в задоволенні позову, зазначивши в мотивувальній частині свої рекомендації направлені на покращення поведінки батька/матері стосовно виконання немайнових батьківських обов'язків щодо дитини. В такому разі подальше невиконання таких рекомендацій може стати підставою для повторного пред'явлення позову про позбавлення батьківських прав з його подальшим задоволенням.

Саме така поведінка батька, матері чи опікуна, з яким проживає дитина, на думку Верховного Суду, максимально відповідає інтересам дитини, бо на сьогодні існує широкий консенсус, у тому числі в міжнародному праві, щодо підтримки ідеї про те, що в усіх рішеннях, які стосуються дітей, їх найкращі інтереси повинні мати першочергове значення. Рівність прав батьків впливає з прав та інтересів дитини на гармонійний розвиток і належне виховання, у першу чергу повинні бути визначені інтереси дитини у ситуації спору, а вже тільки потім права батьків.

Так, відповідно до постанови Верховного Суду від 04.12.2024 у справі №133/747/23, вирішуючи справу про позбавлення батьківських прав, Верховний Суд вирішив змінити рішення судів попередніх інстанцій та доповнити їх попередженням відповідача про необхідність змінити ставлення до своїх обов'язків щодо виховання сина.

Верховний Суд звернув увагу, що залишення поза увагою попередження суду про необхідність змінити ставлення до виконання батьківських обов'язків надалі може бути визнано достатньою підставою для позбавлення батьківських прав.

Також суд вказав, що результати психологічного обстеження дитини не можна розцінювати як беззаперечний доказ свідомого ухилення відповідача від виконання ним своїх батьківських обов'язків, оскільки оцінка психологічного обстеження дитини може бути суб'єктивною та залежати від того, як дитина сприймає ситуацію в сім'ї в цей момент. Відсутність біологічного батька в психологічній картині світу дитини не обов'язково вказує на його байдужість або небажання виконувати свої обов'язки, а може відображати нинішній емоційний стан дитини та її прив'язаність до осіб, з якими вона проводить більшу частину часу.

Відповідно до постанови Верховного Суду від 10.12.2024 у справі №759/14651/22, заява відповідачки, в якій вона відмовлялася від батьківських прав

на дитину, не може слугувати підставою для задоволення позову, оскільки згідно з положеннями частин другої, третьої статті 155 СК України відмова батьків від дитини є неправозгідною, суперечить моральним засадам суспільства та не відповідає інтересам дитини.

При цьому суд урахував, що позбавлення відповідачки батьківських прав, тобто природних прав, наданих батькам щодо дитини на її виховання, захист її інтересів та інших прав, які виникають із факту кровної спорідненості з дитиною, є крайнім заходом впливу, необхідність застосування якого за обставин цієї справи не доведено.

Відповідно до постанови Верховного Суду від 2 листопада 2020 року у справі № 552/2947/19, зверненню до суду з позовом про позбавлення батьківських прав має передувати виважена та ґрунтовна підготовка, збір необхідної доказової бази, адже більшість чинників, які є підставою для прийняття позитивних рішень у вказаних категоріях справ, мають оціночний характер, залежать від конкретних обставин справи та особистості учасників цих правовідносин.

Кандидат юридичних наук,
доцент, адвокат,
доцент кафедри фінансових
розслідувань та економічної
безпеки Державного
податкового університету

Ілона Камінська

Що Вас спонукало залишити державну службу після 15 років роботи?

Державна служба ніколи не була моєю кінцевою метою — радше це був шлях до професії судді. Але перш ніж ця мрія стала реальністю, непомітно промайнуло п'ятнадцять років роботи.

Це був надзвичайно насичений період. Довелося працювати в умовах постійних реформ, змін законодавства, ліквідації одних судів та створення інших, реорганізації інституцій. Це вимагало не лише професійності, а й гнучкості, витримки, стійкості та здатності швидко реагувати на виклики. Буду відвертою: в якийсь момент я втомилась від такого темпу, захоплення від впровадження реформ змінилось на відчуття рутини в умовах турбулентності.

І ось у 2023 році оголошують довгоочікуваний конкурс на посаду судді. Я на той момент була «при надії», тому переді мною постав непростий вибір: стати суддею, залишитися на державній службі чи розпочати незалежну професійну діяльність. Перспектива їхати в іншу область працювати суддею або перебувати три роки у декреті й повертатися в апарат суду вже не приваблювала. Відчуття нових професійних викликів стало ключовим мотивом обрати адвокатуру. Це був усвідомлений крок, продиктований поєднанням професійних амбіцій та сімейних пріоритетів.

Час змін настав — і я зробила свій вибір.

Як Ви готувалися до переходу в адвокатуру?

Особливої підготовки не було – фактично, весь мій попередній професійний шлях був підготовкою до захисту прав та інтересів людини.

Не менш важливу роль відіграла безперервна освіта. Після здобуття вищої юридичної освіти не минуло жодного року, щоб я не навчалася: магістратура з державного управління, аспірантура, докторантура, спеціальна підготовка кандидатів на посаду судді, участь у професійних заходах, системне підвищення кваліфікації та викладацька діяльність.

З цим багажем знань, досвіду та навичок я прийшла в адвокатуру: здала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування, підготовчі курси для

адвокатів-новачків, ознайомила з нормативними актами, що регулюють адвокатську діяльність, і розпочала незалежну професійну практику.

Але, як виявилось, цього було замало — і розпочався процес саморозвитку. Кожен клієнт, кожна справа, кожне судове засідання — це новий виклик і досвід, до якого неможливо бути готовою на сто відсотків. Я одразу почала працювати зі складними справами, де цінним став досвід колег-адвокатів. Тепер я можу сказати, що побувала «за кулісами» правосуддя та адвокатури. І там, і там я зустріла людей, у яких є чому навчитися.

Тому освіта, професійний досвід, комунікація з колегами, життєвий досвід — ось що справді готує адвоката до роботи.

Чи було страшно переходити з державної служби в адвокатуру?

Так, на початку було страшно. Державна служба дає стабільність і передбачуваність, зокрема в оплаті праці, тоді як адвокатура — сфера більш динамічна й непередбачувана. Найбільші сумніви були: чи зможу я відразу знайти свою нішу, як шукати клієнтів і чи вдасться отримувати гонорари більші, ніж зарплата на державній службі або суддівська винагорода на посаді судді першої інстанції.

Я розуміла, що в момент прийняття рішення точну відповідь не знайду. Проте вирішила ризикнути, оцінюючи свій потенціал. Усвідомлювала, що у мене не так багато часу, бо прагматичність вже почала витіснити авантюризм. Тому ще кілька років — і державна служба в апараті суду могла б стати моїм максимумом.

Що допомогло мені впоратися зі страхом? Передусім, люди, які були поруч. Сім'я, яка мене підтримала; друзі-адвокати, які почали залучати мене у професійні проекти; подруги, які запрошували до аналітичних проєктів, громадських організацій, дискусійних клубів та правничих асоціацій. Направду, були і «хейтери», які вважали, що вони краще розуміють, як мені варто будувати свій професійний шлях.

І тоді я зрозуміла: найбільший потенціал і набуток — це люди, з якими ти комунікуєш на шляху до власних цілей. Особливо жінки: коли вони

Я багато років поєдную професійну діяльність, наукову та викладацьку роботу. Після виходу з державної служби активно долучилася й до громадської діяльності

Об'єднуються, страх змінюється на «бачу ціль і не бачу перешкод». Не дарма кажуть: «Чого хоче жінка, того хоче Бог».

То як вдалося знайти перших клієнтів?

Усі мої клієнти прийшли за порадою друзів, знайомих або звернулися після того, як дізналися із соціальних мереж, що я отримала адвокатське свідоцтво.

Я не шукаю клієнтів, не організовую рекламу, не продаю адвокатські послуги і не знімаю тік-токи. Відверто кажучи, я не вірю в «юридичний бізнес», тому не маю на меті його будувати.

Моя ніша в адвокатурі — це не категорія справ, а люди та їхні проблеми.

Я не беру справи, в яких може розібратись адвокат-початківець. Власне, це стало однією з причин, чому посада судді першої інстанції втратила для мене привабливість: 90% справ у судах загальної юрисдикції — прості, шаблонні, часто взагалі не повинні доходити до суду. Тому доводиться відмовляти в багатьох запитах, щоб не займати час справами, які не потребують особливої уваги.

Беру в роботу складні, інтелектуально насичені проекти, до яких залучаю весь свій потенціал, а також експертів, спеціалістів, науковців, колег-адвокатів. Це справи, у яких потрібно глибоко зануритись, продумати тактику, побудувати аргументацію, забезпечити комплексний юридичний супровід.

Також я веду справи «складних» особистостей — політиків, суддів, лікарів. У них нечасто виникають проблеми, але такі справи потребують особливої уваги, бо за ними стоїть репутація та кар'єра клієнта.

До кожної справи я ставлюся, як до власної. Клієнти це відчувають, цінують і радять іншим. Важливо знайти свого клієнта — тоді кожна наступна справа знаходить тебе сама.

З якими викликами Ви стикнулись «за кулісами» адвокатури?

Наприклад, з упередженим ставленням окремих колег-адвокатів через мій невеликий досвід. Звісно, я працюю адвокатом лише трохи більше року, але фактично маю професійний і науковий досвід понад 15 років.

На одному професійному заході, де я виступала, хтось запитав організаторів, чому вони запрошують спікерів, які рік як працюють адвокатами, а не адвокатів із 20-річним стажем. Організатори розцінили це як прояв ейджизму і стали на мій захист.

Також я вже стигла відчувати тиск, ототожнення мене з клієнтами, «полоскання» в телеграм-каналах та інші прояви втручання в адвокатську діяльність.

Для мене стало відкриттям, що адвокатська спільнота не стає на захист колег. Підтвердження цьому — кількість дисциплінарних проваджень, відкритих відносно адвокатів.

Але, оскільки я працюю у складі адвокатського об'єднання, де нас лише двоє засновників, то «за кулісами» не має нічого такого, що виходить за рамки звичайної організації роботи юридичної особи.

Ви часто говорите, що жінці варто мати кілька напрямів діяльності. Як це виглядає на практиці у Вашому житті?

Я багато років поєдную професійну діяльність, наукову та викладацьку роботу. Після виходу з державної служби активно долучилася й до громадської діяльності. Такий рівень залученості для мене природний. Я бачу сенс у тому, щоб вкладати свій досвід у різні напрями та відчувати результат не лише в адвокатурі.

Сьогодні багато жінок так само поєднують бізнес, науку, культурні ініціативи й благодійність. Це розширює горизонти, допомагає балансувати емоційно. Якщо в одному напрямі виникають труднощі, то в іншому отримуєш розвиток, нові враження й живе спілкування з людьми. У такому ритмі сумувати точно не доводиться.

Попри широку залученість у різні сфери, мій головний пріоритет завжди залишається незмінним — сім'я. В умовах війни інтереси дітей я ставлю вище за будь-які кар'єрні амбіції.

Як Ви розподіляєте час і сили між адвокатурою, наукою, викладанням і сім'єю?

Спочатку потрібно дати собі відповідь, для чого тобі ці сфери життя, бо від цього залежить мотивація і знаходиться час.

Я люблю все планувати, а далі справа техніки: спочатку вноситься розклад занять в університеті,

далі графік судових засідань (судді зазвичай узгоджують час, що забезпечує комфорт), а потім графік зустрічей з клієнтами. Решту часу я присвячую написанню документів, наукових статей, участі у ходах.

Але потрібно уточнити один нюанс – адвокатура для мене є основним видом діяльності. Більшість часу присвячую роботі з клієнтами, підготовці до участі в розгляді справ, все решта – сумісництво у вільні години. Буду відвертою – часу на написання підручників і наукових публікацій не так багато, як у тих, хто займається виключно викладацькою та науковою роботою.

А якщо все ж зосередитися лише на одній сфері?

Однозначно – ні. Взагалі, не рекомендую обмежувати себе нічим і ніким. Адже за цим неминуче слідує вигорання, залежність, страх змін. Людина втрачає гнучкість, а далі — апатія, депресія чи навіть професійна деградація.

Адвокатура — це сфера, яка напряду залежить від потоку клієнтів, політичної та економічної ситуації в країні, а сьогодні ще й від воєнних подій. Правник, який обмежився чимось одним, ризикує втратити все. А той, хто розвивається в різних напрямках, може втратити щось одне, але точно не все одразу.

До того ж, коли відчуваєш емоційне чи фізичне виснаження, завжди є можливість переключитися: присвятити час написанню книги чи монографії, розвивати бізнес або інші проєкти. Така багатосферність — найкраща профілактика вигорання.

Розповім на прикладі. Моя подруга одного разу відчула вигорання, на пів року зачинилась від соцмереж та адвокатури – і написала книгу «Настільна книга кандидата на посаду судді». Як потім виявилось, вона не згаяла час, бо знання та правила проходження на посаду судді, систематизовані у цій книзі, вона тепер використовує як адвокат, захищаючи кандидатів, яким відмовили у призначенні на посаду. Але якби вона замкнулась лише на написанні книжок – вона точно б не стала успішною адвокаткою учасників конкурсних процедур.

Ви наголошуєте: головне — бажання, а не страх. Як сформувати це бажання?

Так, головне бажання. І воно народжується тоді, коли людина пізнає себе: своє призначення, можливості, місію. А страх завжди виникає там, де відчуваєш — це не твоє. Сильні люди не йдуть чужим шляхом і не спокушаються пропозиціями, які суперечать їхнім цінностям.

Я чітко знаю своє призначення і маю усталену систему орієнтирів. Для мене адвокатура чи суддівство ніколи не були самоціллю — лише способом реалізувати себе, свій потенціал. Суддю і адвоката об'єднує спільна мета — утвердження справедливості та верховенства права. Якщо твоє покликання бути справедливою, чути людей і захищати їхні права, то не має значення, у мантиї ти чи з адвокатським посвідченням.

А якщо людина ще не знайшла себе – я раджу шукати. Читати книги, дивитися фільми, подорожувати, пізнавати нове, вивчати релігійні тексти, де є відповіді на всі питання.

Чим більше досвіду та знань, тим ближче ти до себе справжнього. І тоді бажання стає сильнішим за будь-який страх.

Що порадите жінкам, які сумніваються у власній затребуваності після зміни сфери діяльності?

Тут лише два варіанти: або не сумніватися, або не змінювати сферу. Колись мені сказали: «Ніхто тебе не чекає в адвокатурі». І як би цинічно це не звучало, але це правда. Якщо є страх чи сумнів, завжди можна об'єднати зусилля з партнером, або ж долучитись до колективу, який вже в цій сфері має досвід та клієнтів. Не варто починати шлях самому, завжди легше йти разом з тим, хто вже йде цим шляхом. Я звикла працювати в команді, а тому я почала з пошуку партнерів.

Як підтримувати віру в себе у моменти змін?

Потрібно відчувати власну цінність та усвідомлювати, що саме ти можеш принести в ту чи іншу сферу. Усвідомлювати, що є вибір, а якщо щось не вийде так, як хочеться, то завжди є можливість піти іншим шляхом.

Але найбільшу віру в себе нам дають ті, хто нас любить. Варто, щоб у тебе повірила одна людина — і це вже достатня підтримка. Тому треба бути дуже обачним, роздаючи поради та коментуючи ідеї.

Який найскладніший момент у житті Ви подолали завдяки цій філософії?

В кінці 2021 року я втратила батька, а через пару місяців розпочалася війна. В один момент я відчула, як втратила опору в житті. Ці події стали шляхом до зміцнення та відкрили в мені потенціал, який до того я відчувала лише в теорії.

Хто в часи змін був Вашим прикладом або натхненням у житті?

Моя мама, мій чоловік, мої діти. Це ті люди, які давали натхнення рухатись, вірили в мене, підтримували. Я рідко захоплююсь історіями успіху інших людей, бо знаю, що за цим завжди стоїть шлях випробувань. Але отримую натхнення, спілкуючись з успішними людьми, адже у них завжди є особливі якості, манери, спосіб мислення.

Чи бачите Ви зміни у ставленні суспільства до жінок, що обирають незалежність?

Суспільство в цілому сприймає жінок-лідерок. Але в конкурентному середовищі гендер зникає — і до жінок нарівні з чоловіками застосовують агресивні методи протидії. Дивуюсь, коли жінка-адвокат веде агресивну тактику захисту прав у сімейних спорах. Як на мене, роль жінки в адвокатурі, науці, правосудді полягає в тому, щоб мудро, виважено, справедливо та ефективно врегульовувати конфлікти, чуйно і з повагою ставитися до людей, навіть коли вони опоненти твоїх клієнтів чи учасники судового процесу.

Чи є у Вас особисті практики чи ритуали, які допомагають налаштуватися на позитив?

Повсякденно — це ранкова прогулянка в лісі та плавання. А коли відчуваю ознаки вигорання — подорож. Не важливо, куди, але важливо, з ким.

Що Ви сказали б самій собі 15 років тому, знаючи теперішній досвід?

Не хвилюватися про майбутнє – все станеться так, як має статися.

Зараз я не озираюся в минуле. Я почала писати новий розділ свого життя та намагаюся свідомо проживати кожен день. У кожному з нас є частинка Божого світла, тому ми вже маємо силу, потенціал і сенс.

Медіатор,
адвокат,
Заслужений юрист
України, кандидат
юридичних наук,
доцент

Луїза Романадзе

Пані Луїзо, Ви — Заслужений юрист України, адвокат з багаторічним досвідом. Як сталося, що Ви відклали «важку артилерію» судових процесів і присвятили себе розвитку медіації?

Якщо чесно, це відбулося дуже природно. Але був і конкретний імпульс. Я працювала у сфері інтелектуальної власності й щороку брала участь у найбільшій профільній конференції, яку тоді проводив Департамент інтелектуальної власності. І от на одній із таких конференцій у Ялті організатори зробили демонстрацію процедури медіації.

Я одразу відчула: це саме те, що має справжню цінність — створювати простір, де обидві сторони можуть виграти та перетворюються з ворогів на партнерів. Уже під час заходу я почала шукати, де можна пройти навчання медіації. І, як багато хто на початку, помилково вирішила, що це чиста психологія. Тому вступила до Київського університету імені Шевченка на психологію. Здобула повну вищу психологічну освіту, зрозуміла: медіація — це не лише про психологію. Це міждисциплінарна сфера, яка поєднує різні елементи: трохи психології, трохи конфліктології, навички переговорів та інші знання, що формують професію медіатора. І хоча я не позиціоную себе як психолог, я зовсім не шкодую про цей досвід, адже такі знання допомагають і в професії, і в житті.

- Поступово медіація для мене
- стала способом мислення
- і бачення світу

Пригадуєте якусь справу, що справила на Вас сильне враження і показала силу медіації?

Таких справ багато. Я досі здатна дивуватись трансформації відносин, які відбуваються під час медіації.

Але, мабуть, найбільше запам'яталася одна з перших сімейних справ. Це був час, коли я тільки починала братися за подібні спори й робила це з обережністю. До мене прийшло подружжя в процесі розлучення. Вони вже зовсім не чули одне одного, а їхні розмови складалися з претензій, докорів і образ. Здавалося, вони повністю застрягли у своєму

конфлікті й не бачили нічого, крім бажання довести, хто більше «винен» у руйнуванні стосунків.

Медіація дала їм можливість проговорити все, що накопичилося, випустити емоції й поступово перейти до того, що справді важливо. І найголовніше — на певному етапі в центрі розмови з'явилися діти та їх благополуччя. Для мене це був переломний момент. Я побачила, що медіація може повернути у фокус уваги те, що сторони втратили: інтереси дітей, людяність та повагу.

Медіатор не дає порад і не ухвалює рішень. То як тоді вдається досягати таких результатів?

Все тримається на правильних запитаннях і структурі розмови. Медіатор допомагає сторонам озвучити те, що їх турбує, але часто не звучить напрому. Він переводить розмову з позицій («Я хочу ось так») — на інтереси («Чому для мене це важливо»). І тоді відкривається зовсім інша площина для діалогу.

- Дуже часто сторони навіть
- не усвідомлюють, що їхні інтереси
- можуть перетинатися. Коли це стає
- очевидним, з'являється можливість
- для домовленості. Моє завдання як
- медіатора — не вирішити за сторони,
- а створити умови, в яких вони самі
- побачать простір для рішень.

Це надзвичайно непроста робота. Вона потребує максимальної концентрації — бути «тут і зараз», уважно спостерігати за вербальною і невербальною комунікацією, вчасно перефразовувати, ставити запитання, щоб не втратити жодної важливої деталі. Після таких сесій почуваєшся виснаженою, бо вся увага йде на сторони й на розмову. Але водночас, дуже натхненою, адже бачиш прогрес і результат. Це неймовірні відчуття — бути дотичним до порозуміння між людьми.

З якими категоріями спорів Ви працюєте найчастіше? І де медіація найбільш популярна?

У моїй практиці це сімейні справи, особливо ті, що стосуються дітей. Є трудові спори, є бізнес — коли

партнери починають ділити компанію чи вирішувати, хто «тягне ковдру» на себе. Є й інтелектуальна власність — торговельні марки, авторські права, іноді навіть патенти. І, звісно, те, що вимагає конфіденційності.

Швидше за інших на медіацію погоджується бізнес. Бо бізнесменам не треба пояснювати очевидне: час і гроші — це їхня кровноносна система. Якщо медіація допомагає заощадити і те, й інше — вони навіть не дискутують, просто заходять у процес.

До речі, про інтелектуальну власність. Чи справді для медіатора потрібно мати додаткову підготовку в цій сфері?

Тут я трохи упереджена, адже маю дві вищі освіти й «прокачку» саме в інтелектуальній власності. Тому мені важко уявити, як можна вести такі спори, не розуміючи базових речей. Адже інтелектуальна власність — вона ж невидима. Треба розуміти, що таке «об'єкт», як працює правова охорона, які межі прав, щоб ставити правильні питання й допомагати сторонам шукати креативні рішення. Звісно, не обов'язково бути патентним повіреним, але базове розуміння необхідне. Інакше є ризик, що ти як медіатор просто не зможеш «навести фокус» там, де він найбільше потрібен.

Нещодавно на порталі «Судова влада України» з'явився окремий розділ про медіацію. Наскільки це важливий крок і як він пов'язаний із програмами присудової медіації?

Це важливий крок, що свідчить про визнання медіації з боку судової системи та активну роль

судів у сприянні примиренню сторін. Тепер будь-який відвідувач може легко знайти відповіді на базові питання: хто такий медіатор, як його знайти, що таке медіація й як вона співвідноситься з судовим розглядом. І цю інформацію розміщено на офіційних сайтах судів усіх юрисдикцій та інстанцій.

Але для мене це не лише про інформацію. Сьогодні доступ до правосуддя вже неможливо уявити без альтернативних способів вирішення спорів — і це міжнародний, європейський стандарт. Медіація як один із таких способів є невід'ємною складовою цієї екосистеми. Чим більше людей звертається до медіації, тим швидше суди можуть розглядати ті справи, які дійсно вимагають судового втручання. Тож медіація в судах — це не тільки про «розвантаження системи», а, насамперед, про справедливість, якої шукають люди.

В Україні працюють пілотні суди в Одесі, де реалізується програма присудової медіації. Там сторони судових проваджень та відвідувачі суду мають безпосередній доступ до медіації вже в межах судового простору.

Як, на Вашу думку, реагують на медіацію юристи, зокрема адвокати? Чи бачите Ви готовність правничої спільноти долучатися до цієї процедури?

Реакція дуже різна. Є юристи, які вже сьогодні активно використовують медіацію як інструмент допомоги клієнту й шукають разом із ним «золоте рішення». Є ті, хто залишаються в межах класичної моделі: позов, три інстанції, змагальність. І це

Умовно існують три групи адвокатів: ті, хто не визнають медіацію та плутають її з будь-яким примиренням; ті, хто розуміють процедуру й готові супроводжувати клієнта в медіації; і ті, хто самі пройшли підготовку та застосовують навички медіатора у своїй роботі або проводять процедури медіації з дотриманням міжнародних стандартів

теж їхнє право. Але важливо пам'ятати, що адвокат завжди має сприяти досудовому чи позасудовому врегулюванню спору, якщо така можливість є.

Можна сказати, що умовно існують три групи адвокатів: ті, хто не визнають медіацію та плутають її з будь-яким примиренням; ті, хто розуміють процедуру й готові супроводжувати клієнта в медіації; і ті, хто самі пройшли підготовку та застосовують навички медіатора у своїй роботі або проводять процедури медіації з дотриманням міжнародних стандартів.

Думаю, що вже за кілька років в Україні практично не залишиться адвокатів, які б не розуміли сутності та особливостей процедури медіації. Це обумовлено включенням до державного стандарту підготовки магістрів права обов'язкового компоненту СК-8, що охоплює альтернативні способи вирішення спорів та медіацію. Таким чином, молоде покоління правників ще під час навчання формує усвідомлення, що медіація є невід'ємною частиною професії. І саме ця молодь поступово приносить нову культуру в адвокатське середовище та стане рушійною силою змін.

Які ініціативи сьогодні допомагають наблизити розвиток медіації в Україні до європейських стандартів?

Таких ініціатив багато, але я можу говорити про ті, до яких безпосередньо є дотичною.

З 2022 року Українська академія медіації реалізує проєкт ЄС «CONSENT». Його завдання — посилення ролі альтернативних способів вирішення спорів з фокусом на медіацію. Ми співпрацюємо з органами влади, міжнародними партнерами, адаптуємо кращі практики. Серед здобутків — оновлення судової статистики, створення сторінки про медіацію на порталі Судової влади, створення міжвідомчої координаційної ради.

Важливим стало й створення інформаційної платформи Mediation-Help у перші місяці повно-

масштабного вторгнення. Одним із найбільших досягнень я вважаю форум «Медіація і право» — відкрита подія, яка цього року зібрала понад 3700 зареєстрованих учасників майже зі 100 країн світу. Це не лише платформа для обміну досвідом, а й приклад культурної дипломатії: Україна презентує свій шлях і водночас вивчає кращі міжнародні практики.

Українська академія також приділяє особливу увагу дітям і молоді. Можете поділитися прикладами таких медіацій?

Так, це справді надзвичайно важливий напрямок для нас. Ми розуміємо, що саме діти та молодь визначають наше майбутнє, тому дбаємо про формування культури ненасильницького спілкування та дружнього вирішення спорів. Ми створюємо для них прості й водночас дієві інструменти. Наприклад, настільна гра «Майстер комунікацій» (яка здобула перемогу в Національній антибулінговій премії), гра-квест «Чарівний світ медіації», «EQ-Jenga», книжки для наймолодших «Дивовижні пригоди Ротаї Дема», які вчать розпізнавати емоції, домовлятися і знаходити спільні рішення.

Окремо варто згадати всеукраїнську акцію «Уроки миру та справедливості», яку ми реалізуємо разом із Асоціацією розвитку суддівського самоврядування України, до якої можуть долучитися усі бажаючі. Це прекрасна можливість з нагоди Дня юриста завітати до школярів, поговорити про суд і медіацію простою мовою, показати дітям, що справедливість і мирне вирішення конфліктів — це не абстракція, а щось дуже близьке й потрібне.

Що би Ви хотіли побажати усім нашим читачам?

Залишатися відкритими до нового, не застрягати у власних упередженнях, вірити в наших дітей та молодь.

Ігор Тарасенко

Адвокат

Пане Ігоре, з чим пов'язаний Ваш вибір професії адвоката?

Мій шлях у юриспруденцію розпочався під час навчання в Одеській юридичній академії. Вирішальним стало усвідомлення, що право — це не лише норми, а реальний інструмент для захисту людини.

- Після кількох років служби в прокуратурі я зрозумів, що хочу стояти по інший бік — на захисті людей, а не системи.
- Це і стало мотивом отримати адвокатське свідоцтво

З якими викликами Ви стикнулися на початку кар'єри і що допомогло не зупинитися?

Початок у прокуратурі був складним — велике навантаження, постійні стреси, відповідальність за долі людей. Але допомогли дисципліна, наставники й переконання, що кожна справа — це шанс зробити систему справедливішою.

Які цінності вважаєте основними в адвокатській діяльності?

Для мене головні цінності — професійна честь, чесність, відповідальність та людяність. Адвокат не може бути байдужим, адже довіра клієнта базується саме на людяності та відданості своїй справі.

Як Вам вдається поєднувати ефективність у вирішенні справ із людяністю та етичністю у ставленні до клієнтів?

Я завжди вибудовую партнерські стосунки з клієнтами. Вважаю, що якісна правова допомога — це поєднання юридичної точності та психологічної підтримки. Пояснюю кожен крок простою мовою, аби людина розуміла, що відбувається.

Чи був кейс, який став для Вас переломним або змінив бачення права?

Так. Одного разу я захищав військовослужбовця, якого безпідставно притягували до відповідальності за частиною 5 статті 407 Кримінального кодексу України. Справу вдалося виграти та в подальшому кримінальне провадження закрити. Цей досвід показав, що адвокат — не просто юрист, а захисник людської гідності. Після цього я вирішив глибше займатися саме справами військовослужбовців.

Як війна вплинула на роботу адвокатів і на стан правової системи загалом?

Війна радикально змінила правову практику: з'явилися нові виклики — військові злочини, мобілізаційні питання, соціальні гарантії для військовослужбовців та їхніх родин.

- Адвокати стали не лише правниками, а й психологічною опорою для людей, які переживають втрати й невизначеність

Які зміни в українському законодавстві, на Вашу думку, найсуттєвіше вплинуть на бізнес та суспільство у найближчі роки?

Очевидно, що впливатимуть реформи судової системи, антикорупційні механізми, а також цифровізація права — створення електронних сервісів та реєстрів. Це зробить правову допомогу доступнішою й прозорішою.

Як Ви оцінюєте рівень довіри до адвокатури сьогодні?

Рівень довіри все ще недостатній. Поліпшити його можна лише через прозорість, професіоналізм та публічність.

- Адвокати мають частіше відкрито говорити про свою роботу, демонструвати етичність і результати

Адвокат не може бути байдужим, адже довіра клієнта базується саме на людяності та відданості своїй справі

Яку роль відіграватимуть адвокати у відбудові України?

Адвокати стануть юридичними архітекторами нової держави — супроводжуватимуть відновлення бізнесу, відстоюватимуть права ветеранів, переселенців та громад, сприятимуть становленню справедливої системи правосуддя.

На Вашу думку, які напрями в праві стануть найбільш затребуваними після перемоги?

Після перемоги зросте попит на військове право, земельне право, право власності, міжнародне та договірне право, а також інвестиційне право, пов'язане з відбудовою країни.

Що для Вас є головним джерелом натхнення поза роботою?

Найбільше надихає людська вдячність — коли клієнт після важкої справи просто каже «дякую». Також — спорт, подорожі, родина й можливість допомагати тим, хто цього потребує.

Яку пораду Ви дали б молодим юристам, які роблять свої перші кроки у професії?

Не женіться за статусом — спочатку формуйте репутацію. Читайте, аналізуйте, слухайте старших колег і не бійтеся брати складні справи. Право — це не про тексти законів, а про вміння розуміти людей.

Не женіться за статусом – спочатку формуйте репутацію. Читайте, аналізуйте, слухайте старших колег і не бійтеся брати складні справи. Право – це не про тексти законів, а про вміння розуміти людей

Віцепрезидент
НАПрН України
Академік, директор
Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН
України

Олександр Скрипнюк

Наука – це шлях служіння державі

Олександр Васильович Скрипнюк —

академік Національної академії правових наук України, віцепрезидент НАПрНУ, директор Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України.

ОСВІТА:

історичний факультет КНУ ім. Т. Шевченка; юридичний інститут Одеського національного університету імені І.І. Мечникова; стажування в Університеті штату Міннесота (США).

НАУКОВІ СТУПЕНІ:

доктор юридичних наук, професор, академік НАПрНУ та почесний академік НАПН України.

ОСНОВНІ ПРАЦІ:

«Курс сучасного конституційного права України», «Конституційне право України. Академічний курс», «Демократія: Україна та світовий вимір», «Правове забезпечення державного суверенітету в Україні», «Сучасний унітаризм: доктрина і практика».

НАГОРОДИ:

премія ім. М.П. Василенка НАН України, премія ім. Ярослава Мудрого, відзнака «Видатний юрист України» (2024) та інше.

ПІДГОТОВЛЕНО:

15 докторів наук, понад 25 кандидатів наук і 5 докторів філософії у галузі права.

Пане Олександр, чому Ви обрали саме юриспруденцію?

Усе почалося з дитячого захоплення історією. Я любив книги про Київську Русь, українських гетьманів, європейських мислителів. Історія відкривала мені не лише події, а й логіку розвитку державності, тому природно, що з часом мене зацікавило право — як інструмент, через який ця державність утверджується.

Спочатку я закінчив історичний факультет Київського університету імені Тараса Шевченка, потім

здобув юридичну освіту в Одеському університеті. Тоді я вже усвідомлював, що справжнє розуміння суспільства неможливе без глибоких правових знань.

Як складалися перші кроки у науці?

Я завжди мав схильність до дослідницької роботи. Після аспірантури захистив кандидатську дисертацію достроково, а згодом — докторську, присвячену державотворенню в Україні. Мене цікавили не лише теоретичні моделі, а й практичні аспекти реформування держави.

Коли Україна отримала незалежність, виникла потреба створювати нові правові концепції — і я відчував, що повинен бути серед тих, хто це робить. Тому мої перші наукові дослідження були тісно пов'язані з процесами формування правової держави та громадянського суспільства.

Ви стажувалися в Університеті штату Міннесота. Що дали Вам ті роки?

Це був надзвичайно важливий період. Я проходив програму з державного управління і мав можливість побачити, як функціонує демократична система у повсякденному житті. У США я відчув, наскільки глибоко там розуміють цінність права та демократизації як гарантії свободи людини.

Мене вразила увага до етики державної служби — ніхто не ставив під сумнів, що влада існує, щоб служити людям. Саме цей досвід я згодом намагався імплементувати в Україні: через наукові дослідження, рекомендації для державних органів, навчання молодих юристів та підготовку науковців.

Яким сьогодні є Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, який Ви очолюєте?

Це флагман української правової науки. Мені випала честь очолити його у надзвичайно складний час — пандемія, війна... Ми зберегли колектив, адаптували наукові програми до нових умов, створили Центр дослідження воєнних злочинів, розробили десятки експертних документів для

Родина для мене – джерело стабільності, спокою й натхнення. І навіть коли доводилося працювати днями і ночами над рукописом чи монографій, чи доповідей, завжди родина становилась з розумінням розділяла сенс моєї праці

державних органів. Наші науковці працюють над проблемами правового забезпечення, питаннями суверенітету, державного управління, післявоєнної відбудови та євроінтеграції. Інститут не просто досліджує — він є експертною установою щодо ухвалення рішень, від яких залежить майбутнє України.

Які напрями досліджень стали пріоритетними?

Після початку повномасштабної агресії ми зосередилися на правових аспектах воєнних злочинів, механізмах відповідальності агресора, проблемах прав людини в умовах воєнного стану та правового забезпечення післявоєнної відбудови України. Інститут брав участь у підготовці правових позицій для міжнародних судових інституцій.

Важливий напрям — конституційне реформування та модернізація правової системи. Ми аналізуємо, як адаптувати українське законодавство до стандартів ЄС, як забезпечити сталість правопорядку після війни.

Інститут активно співпрацює з науковцями інших країн — наскільки важливий сьогодні цей напрям?

Без міжнародного діалогу сучасна наука існувати не може. Ми маємо партнерів у США, Німеччині, Франції, Швеції, Бельгії, Чехії, Польщі. Проводимо спільні форуми, публікуємося у зарубіжних виданнях. Це не просто обмін знаннями — це спосіб утвердити українську правову думку у світовому контексті.

Ви автор понад 700 наукових праць. Як вдається поєднувати таку інтенсивну діяльність із сімейним життям?

Наука вимагає часу і концентрації, але без підтримки родини це було б неможливо. Моя дружина, Валентина Миколаївна, також доктор юридичних наук, професор. Я дякую їй, що вона з розумінням ставиться до моєї завантаженості. Ми разом працювали над створенням правничої школи в Острозькій академії, виховали цілу плеяду юристів та науковців.

Родина для мене — джерело стабільності, спокою й натхнення. І навіть коли доводилося працювати днями і ночами над рукописом чи монографій, чи доповідей, завжди родина становилась з розумінням розділяла сенс моєї праці.

Яким Ви бачите право майбутнього для України і як українська наука може стати його опорою?

Право майбутнього — це право високої соціальної справедливості, гуманізму й гідності людини. Ми живемо у часи, коли право повинно не лише захищати, а й відновлювати.

Українська наука має стати інтелектуальною і моральною опорою суспільства. І я вірю, що ми здатні не просто пережити цей період, а зробити його основою для сталої оновленої, могутньої держави.

Після початку повномасштабної агресії ми зосередилися на правових аспектах воєнних злочинів, механізмах відповідальності агресора, проблемах прав людини в умовах воєнного стану та правового забезпечення післявоєнної відбудови України

Водоканали поза правовим полем: тарифний колапс у сфері водопостачання та водовідведення

Дмитро НОВИЦЬКИЙ
Президент Асоціації
«Укрводоканалекологія»

Катерина ГУЛА
Експерт з правових питань Асоціації
«Укрводоканалекологія», заступник
директора ТОВ «Інститут комунальної
інфраструктури»

Галузь без правового захисту

Станом на 2025 рік підприємства централізованого водопостачання та водовідведення України опинилися в унікальній правовій колізії: мораторій на підвищення тарифів відсутній, але економічно обґрунтовані тарифи не встановлені. Фактично, діють тарифи, затверджені ще у 2021 році, що не враховують зростання цін на електроенергію, реагенти, оплату праці та податки у воєнних умовах.

У результаті галузь опинилася поза межами правового регулювання: чинне законодавство вимагає встановлення економічно обґрунтованих тарифів, але уповноважений орган — НКРЕКП — приймає рішення, які суперечать базовим принципам права і фактично виводять водоканали з режиму господарської життєздатності.

НКРЕКП як джерело системного порушення законності

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, уповноваженим державою забезпечувати баланс інтересів споживачів, суб'єктів господарювання та держави у сферах природних монополій. Саме тому до діяльності Комісії пред'являються особливо високі вимоги щодо законності, обґрунтованості та недискримінаційності її рішень.

Втім, у сфері централізованого водопостачання та водовідведення діяльність НКРЕКП набрала системного характеру порушень законодавства, що призвело до кризи галузі.

Порушення принципу економічної обґрунтованості тарифів

Відповідно до статті 3 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг», діяльність Комісії має ґрунтуватися на принципах законності, незалежності, прозорості, обґрунтованості та збалансованості інтересів.

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про житлово-комунальні послуги», ст. 9 Закону України «Про природні монополії», ст. 12 Закону України «Про ціни і ціноутворення» ст. 10 Закону України «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг», Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення (затверджених постановою НКРЕКП від 22.03.2027 № 307), тарифи на централізоване водопостачання та централізоване водовідведення (ЦВП та ЦВВ) повинні бути економічно обґрунтовані та встановлюватись таким чином, щоб забезпечити ліцензіату відшкодування його обґрунтованих витрат, пов'язаних із виробництвом та постачанням послуг.

Крім того, вимога щодо встановлення НКРЕКП економічно обґрунтованого тарифу на ЦВП та ЦВВ міститься в п. 1.3, 2.1, 2.2. Порядку формування тарифів (постанова НКРЕКП від 10.03.2016 № 302).

Плановим періодом, на який встановлюються тарифи, визначено період тривалістю 12 місяців (з 01 січня по 31 грудня) (п. 1.3 гл. 1 Порядку формування тарифів). Тобто, тарифи повинні встановлюватись НКРЕКП щорічно.

Попри це, НКРЕКП упродовж 2022-2025 років системно ухвалювала рішення, які прямо суперечать цим нормам.

Так, 27.12.2022 на засіданні НКРЕКП були ухвалені рішення про прийняття постанов про встановлення тарифів на 2023 рік для водоканалів.

Відповідно до п. 8.4 Регламенту НКРЕКП від 06.12.2016 № 2133 Протокол засідання НКРЕКП повинен бути оформлений та оприлюднений на офіційному веб-сайті НКРЕКП не пізніше 5 робочих днів з дня його проведення.

Пунктом 8.8. Регламенту встановлено, що Рішення НКРЕКП з питань встановлення тарифів для населення набирають чинності з дня, наступного за днем їх оприлюднення на офіційному веб-сайті НКРЕКП,

якщо більш пізній строк набрання ними чинності не встановлено самим рішенням, але не раніше дня оприлюднення рішення, про що зазначається в тексті рішення.

Аналогічне передбачено пунктом 5.2 Процедури встановлення тарифів на централізоване водопостачання та централізоване водовідведення, затвердженої постановою НКРЕКП від 24.03.2016 № 364 (далі – Процедура встановлення тарифів).

Тобто, НКРЕКП повинна була оприлюднити ухвалені постанови про тарифи не пізніше 02.01.2023.

30.12.2022 на засіданні НКРЕКП, в порушення вимог Процедури встановлення тарифів та Регламенту, проекти постанов НКРЕКП про встановлення тарифів було знято з розгляду та уже встановлені тарифи відправлено на доопрацювання.

31.05.2023 на засіданні НКРЕКП знову розглядалось питання № 40 порядку денного про встановлення тарифів для водоканалів на 2023 рік, але розгляд та затвердження перенесли на 14.06.2023.

Однак, 14.06.2023 зранку питання тарифів водоканалам взагалі зняте з розгляду та з порядку денного засідання НКРЕКП.

Вже у 2024 році, а саме 31.01.2024, на офіційному веб-сайті НКРЕКП розміщене повідомлення щодо проведення засідання 06.02.2024, на якому питанням № 15 порядку денного було схвалення проектів постанов НКРЕКП про встановлення тарифів на ЦВП та ЦВВ для водоканалів на 2024 рік.

Проте, 06.02.2024 на засіданні НКРЕКП було ухвалене рішення перенести розгляд питання про встановлення тарифів водоканалам.

Подані на встановлення тарифи повністю пройшли усі погодження, передбачені Процедурою встановлення тарифів (постанова від 24.03.2016 № 364), що підтверджує їх чіткий розрахунок у відповідності до вимог Порядку формування тарифів.

Постановами від 24.12.2024 НКРЕКП переглянуто та встановлено з 01.01.2025 для низки водоканалів нові тарифи на ЦВП та ЦВВ.

Однак, пунктом 2 таких постанов установлено, що для населення тарифи ЦВП та ЦВВ застосовуються на рівні тарифів, що застосовувалися станом на 24.02.2022.

Вказане рішення НКРЕКП прийняте з порушенням Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг», Порядку формування тарифів та Процедури встановлення тарифів.

Прийнявши пункт 2 вказаних постанов, НКРЕКП вийшла за межі Порядку формування тарифів, оскільки категорія споживачів «населення» та відповідне регулювання ним не передбачено.

Відповідно до чинного законодавства у сфері водопостачання та водовідведення немає визна-

чення терміну «населення», не визначено порядку віднесення окремих споживачів до цієї категорії, порядку застосування встановлених тарифів до відповідних категорій споживачів.

Порядком та Процедурою встановлення тарифів не передбачено диференціації тарифу за категоріями споживачів, зокрема, відокремлення в окрему групу тарифоутворення споживачів категорії «населення».

Відповідно до п. 1.3 Порядку формування тарифів передбачено дві групи споживачів, а саме:

- споживачі, які є суб'єктами господарювання у сфері централізованого водопостачання та водовідведення;

- споживачі, які не є суб'єктами господарювання у сфері централізованого водопостачання та водовідведення.

Таким чином, Порядок формування тарифів включає поняття «населення» до групи «споживачі, які не є суб'єктами господарювання у сфері централізованого водопостачання та водовідведення».

Згодом 28.05.2024 НКРЕКП постановами знову затвердила тарифи на ЦВП та ЦВВ для водоканалів, відповідно до яких тариф для населення залишається на рівні тарифів, що застосовувалися станом на 24.02.2022.

Вказані дії НКРЕКП прямо і невідворотно завдають істотної шкоди водоканалам та тягнуть за собою відповідні наслідки: недофінансування виробничої діяльності в необхідному обсязі, неконкурентну заробітну плату та кадровий дефіцит, утворення кредиторської заборгованості, судові спори тощо.

Більше того, Постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2022 № 502 «Деякі питання регулювання діяльності у сфері комунальних послуг у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану» (далі – Постанова № 502) органам, уповноваженим встановлювати тарифи, рекомендовано протягом дії воєнного стану в Україні не підвищувати тарифи на послуги з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення для населення та застосовувати їх до споживача (населення) на рівні тарифів, що застосовувалися станом на 24 лютого 2022 року. Тобто, Постанова № 502 носить виключно рекомендаційний характер.

Водночас, рекомендація Уряду, передбачена Постановою № 502, не звільняє суб'єкти господарювання від обов'язку подавати органам, уповноваженим встановлювати тарифи, заяву та розрахунки економічно обґрунтованих тарифів на ЦВП та ЦВВ, а органи місцевого самоврядування та НКРЕКП – від обов'язку встановлювати такі тарифи на планований період.

При цьому, на відміну від суб'єктів господарювання, що здійснюють виробництво та/або транспортування, та/або постачання теплової енергії і

надають послуги з постачання теплової енергії та постачання гарячої води, щодо яких запроваджено мораторій згідно з частиною першою статті 1 Закону України «Про особливості регулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання під час дії воєнного стану та подальшого відновлення їх функціонування», для суб'єктів господарювання, що надають послуги з ЦВП та ЦВВ не передбачено гарантій, зокрема, у вигляді компенсації заборгованості з різниці в тарифах.

Відповідно до ст. 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Юридична сила закону як основного джерела права, його місце в системі нормативно-правових актів закріплені в Конституції України.

Вища юридична сила закону полягає також у тому, що всі підзаконні нормативно-правові акти приймаються на основі законів та за своїм змістом не повинні суперечити їм. Підпорядкованість таких актів законам закріплена у положеннях Конституції України.

Згідно з частиною третьою статті 113 Конституції України Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України.

У випадку суперечності норм підзаконного акта нормам закону слід застосовувати норми закону, оскільки він має вищу юридичну силу.

Отже, регулятор вийшов за межі своїх повноважень, порушивши прямі вимоги законодавства та створивши прецедент вибіркового застосування законодавства.

Втручання політичних факторів у регуляторні рішення

НКРЕКП покликана бути незалежним органом, діяльність якого не має підпорядковуватись політичній доцільності. Втім, фактична практика свідчить про підміну регуляторної логіки політичною.

У 2022-2023 роках Комісія двічі ухвалювала рішення про підвищення тарифів на послуги водопостачання та водовідведення до економічно обґрунтованого рівня, однак в обох випадках ці рішення були скасовані під тиском політичних аргументів, без жодного нормативного обґрунтування.

Така практика прямо суперечить статті 2 Закону про НКРЕКП, яка визначає, що регулятор діє на засадах політичної нейтральності, а його рішення мають базуватись на економічному аналізі та нормативно затвердженій методиці, а не на соціально-популістських чи електоральних міркуваннях.

Порушення балансу прав та обов'язків учасників ринку

Замороження тарифів для населення призвело до дефіциту тарифного доходу на рівні близько 30% — лише дві третини фактичних витрат підприємств покриваються тарифами.

Це створило нерівність між категоріями споживачів та системну заборгованість підприємств перед постачальниками електроенергії, реагентів і матеріалів. За даними Асоціації «Укрводоканалекологія», на кінець 2024 року загальна кредиторська заборгованість підприємств ВКГ перевищила 22 млрд грн, у тому числі понад 11 млрд грн — перед енергопостачальними компаніями.

Таким чином, через неправомірні дії НКРЕКП постачальники води фактично втратили можливість виконувати свої ліцензійні умови, що ставить під загрозу надання базових, життєво необхідних послуг.

Ігнорування законодавчих вимог щодо стабільності рішень

НКРЕКП систематично порушує вимогу передбачуваності регулювання, яка є ключовим принципом державної політики у сфері комунальних послуг.

Часті зміни підходів до тарифоутворення, скасування вже прийнятих постанов, затримки у погодженні інвестиційних програм та встановленні тарифів призвели до дестабілізації планування діяльності водоканалів.

У результаті підприємства не мають змоги укласти довгострокові контракти, здійснювати закупівлі реагентів, проводити ремонти та погашати зобов'язання перед кредиторами, що суперечить принципам фінансової стабільності та безперервності надання послуг.

Правові наслідки

Рішення НКРЕКП порушують статтю 19 Конституції України, згідно з якою органи державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбачений законом.

Існують ознаки перевищення службових повноважень, що може тягнути за собою відповідальність посадових осіб.

НКРЕКП фактично створила систему позаекономічного регулювання, яка підриває принципи правової держави та загрожує стабільності надання послуг водопостачання і водовідведення

Економічні наслідки: фінансовий колапс і системна неплатоспроможність

За оцінками Асоціації «Укрводоканалекологія»:

- покриття витрат тарифом становить лише 70%, що унеможливорює беззбиткову діяльність;
- загальна кредиторська заборгованість перевищує 22 млрд грн, зокрема:
 - 11,2 млрд грн — за електроенергію,
 - 2 млрд грн — податкова заборгованість,

- 37 млн доларів США — борги перед міжнародними кредиторами (ПРМІ-1, ПРМІ-2);

- збитки галузі лише у 2024 році — понад 5 млрд грн, попри державну допомогу;

- накопичене недофінансування з початку війни — понад 26 млрд грн.

Фінансова неспроможність безпосередньо впливає на здатність водоканалів виконувати свої ліцензійні умови, своєчасно сплачувати за електроенергію та податки, а відтак — навіть на бронювання працівників, необхідних для забезпечення безперебійної роботи об'єктів критичної інфраструктури.

Станом на початок 2025 року жоден нормативний акт не встановлює мораторій на підвищення тарифів, однак фактично НКРЕКП утримується від ухвалення економічно обґрунтованих рішень, прикриваючись «соціальною чутливістю» теми.

При цьому бюджетних компенсацій для покриття різниці між фактичними витратами та чинними тарифами не передбачено, що прямо суперечить положенням статей 12 і 13 Закону України «Про ціни і ціноутворення».

Таким чином, регулятор не лише не виконує своїх прямих функцій, а й створює правовий вакуум, у якому підприємства вимушені діяти без належного тарифного забезпечення.

Законодавство України не містить поняття «населення» як окремої категорії споживачів у сфері централізованого водопостачання. Порядок формування тарифів (п.1.3) поділяє споживачів лише на дві групи: суб'єкти господарювання у сфері ВКГ; споживачі, які не є такими суб'єктами. Відтак, будь-яке встановлення окремого тарифу для «населення» є юридично нікчемним, а застосування старих тарифів без відповідних рішень регулятора — порушенням принципів законності і передбачуваності правового регулювання.

Соціально-правові наслідки: загроза санітарній безпеці

Проблема невстановлення економічно обґрунтованих тарифів у сфері водопостачання та водовідведення давно вийшла за межі фінансової площини. Вона перетворилась на загрозу санітарній безпеці держави.

Стабільне водопостачання є основою громадського здоров'я. Без якісної питної води, належного очищення стічних вод та функціонування систем каналізації неможливо забезпечити санітарно-епідемічне благополуччя населення. Це не лише питання комунальної послуги — це питання життя, здоров'я і безпеки людей. У міжнародній практиці, зокрема згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 64/292, доступ до безпечної питної води визнається основним правом людини, а держава несе відповідальність за його гарантування.

Однак, сьогодні через політично вмотивовані рішення НКРЕКП водоканали працюють у стані хронічного недофінансування. Тарифи покривають у середньому лише близько 70% фактичних витрат. Це означає, що підприємства не можуть у повному обсязі закуповувати реагенти, фільтрувальні матеріали, оновлювати обладнання, проводити лабораторний контроль і підтримувати санітарно-технічний стан споруд. Як наслідок, знижується якість води, зростає ризик мікробіологічного забруднення, збільшується аварійність мереж і частота перебоїв у постачанні.

За офіційними даними Держпродспожислужби, у першому півріччі 2025 року порушення санітарного законодавства виявлено на 69% перевірених об'єктів водопостачання. У багатьох випадках це пов'язано саме з технічним зносом систем, відсутністю належного знезараження води, браком сучасних реагентів і контролю якості. Усе це створює реальні ризики поширення інфекційних хвороб — дизентерії, гепатиту А, кишкових інфекцій, лептоспірозу.

Особливо небезпечними є ситуації, коли через нестачу коштів або пошкодження мереж під час бойових дій виникають перерви у водопостачанні. У такі моменти під загрозою опиняються не лише умови життя населення, а й система пожежогасіння: зниження тиску в мережах або зупинка насосних станцій означає, що рятувальники можуть залишитися без води у критичний момент.

Таким чином, недофінансування галузі безпосередньо підриває санітарну, епідемічну і навіть цивільну безпеку країни. Це — не абстрактна загроза,

а ланцюгова реакція, яка починається з тарифної політики й завершується ризиком для життя громадян.

З правової точки зору така ситуація означає порушення конституційного права людини на охорону здоров'я (стаття 49 Конституції України) та невиконання державою своїх зобов'язань у сфері забезпечення базових умов існування.

Безпечна вода — не предмет економії, а елемент національної безпеки, і держава зобов'язана гарантувати його захист.

Тому встановлення економічно обґрунтованих тарифів або запровадження бюджетних компенсацій є не лише питанням господарської доцільності, а вимогою захисту життя та здоров'я населення. Без негайного вирішення цієї проблеми ризики поглиблення санітарної кризи залишатимуться високими, а кожна нова аварія чи перебір у водопостачанні — потенційним джерелом надзвичайної ситуації.

Необхідність правового відновлення тарифної системи

Скасування Господарського кодексу у 2024 році, яким передбачено повну корпоратизацію комунальних підприємств, відкриває можливість для оновлення тарифного регулювання на засадах прозорості, відповідальності та економічної обґрунтованості.

У цих умовах діяльність НКРЕКП повинна бути приведена у відповідність до закону, а не до політичної кон'юнктури.

Анна Тарасова

Судові спори в енергетиці: найтипівіші кейси та профілактика конфліктів

Сфера енергетики є однією з найбільш конфліктних у судовій практиці. Договори постачання електричної енергії та природного газу, діяльність операторів систем розподілу, зміна тарифів та особливості публічних закупівель часто стають причиною судових спорів. Розглянемо основні категорії таких спорів, приклади судової практики та практичні рекомендації для їх уникнення.

Спори щодо виконання договорів постачання електроенергії

Однією з найпоширеніших категорій є спори про стягнення заборгованості за поставлену електроенергію. Постачальники часто звертаються до суду через прострочення оплати.

Наприклад, у справі № 910/7416/25 Господарський суд м. Києва задовольнив позов про стягнення понад 800 тисяч гривень боргу за договором постачання електроенергії.

Водночас трапляються спори щодо обсягів фактично спожитої електроенергії. Судова практика свідчить: якщо сторона належним чином не фіксує показники, суди виходять із даних оператора системи розподілу (наприклад, справа № 908/883/24).

Так само у Постанові Великої Палати Верховного Суду від 08.02.2023 у справі № 904/6689/21 роз'яснено: Кодекс комерційного обліку встановлює, хто є адміністратором комерційного обліку, та що дані адміністратора комерційного обліку (MMS/платформи адміністрування) є джерелом для формування платіжних документів і розрахунків між учасниками ринку; суди можуть спиратися на положення Кодексу при визначенні обсягів споживання, якщо сторона не надала належних/допустимих доказів.

Спори з операторами систем розподілу (ОСР)

Часто виникають конфлікти щодо приєднання до електричних мереж або визначення обсягів технологічних витрат.

У справі № 916/5582/23 Верховний Суд підкреслив: ОСР має діяти виключно в межах ліцензійних умов та Кодексу систем розподілу, а споживачі зобов'язані дотримуватися технічних умов. Суд також зазначив про вимогу повідомляти замовника у разі об'єктивної неможливості надання послуги з приєднання, а також що строки починають перебіг після оплати замовником вартості приєднання.

Спори щодо тарифів та регуляторних актів НКРЕКП

Регуляторні акти НКРЕКП інколи оскаржуються учасниками ринку. Проте, судова практика є такою: акти регулятора мають нормативний характер і можуть бути визнані незаконними лише у випадках істотного порушення процедури їх ухвалення.

У постанові Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 26.07.2023 у справі № 922/1948/22 зроблено висновок, що НКРЕКП діяла у межах своїх повноважень при прийнятті Постанови № 332, і суд відмовив у задоволенні окремих позовних вимог, пов'язаних зі скасуванням положень регуляторного акта.

Але трапляються рішення, коли суд визнає окремі положення регуляторного акта протиправними. Так, в Постанові Верховного Суду від 08.09.2022 у справі № 640/4069/21 суд визнав протиправним і скасував підп. 8 п. 1 змін до Постанови № 641 (певну складову формули розрахунків небалансів для «зеленого» тарифу). Це призвело до необхідності перерахунків і показало, що при істотних процедурних чи змістових порушеннях суд може скасувати частину регуляторного акта.

Спори у сфері «зелених» тарифів

Сектор відновлюваної енергетики також не обходиться без судових баталій. Найчастіше мова йде про визнання недійсними договорів купівлі-продажу електроенергії за «зеленим» тарифом або стягнення заборгованості від ДП «Гарантований покупець».

Замовникам і постачальникам слід уважно стежити за розвитком практики Великої Палати та новими підзаконними актами

У Постанові Об'єднаної палати КГС ВС від 21.06.2024 у справі № 910/4439/23 йдеться про визнання позову обґрунтованим. Зокрема, виробники добилися задоволення вимог щодо «зеленого тарифу».

Спори щодо балансування та небалансів

Одним із найпоширеніших видів спорів у сфері енергетики є оскарження дій НЕК «Укренерго» щодо нарахування небалансів. Такі ситуації виникають, коли учасники ринку (виробники чи постачальники) вважають, що оператор системи передачі неправомірно нараховував або утримував кошти через відхилення від прогнозних графіків споживання чи виробництва.

- Позиція судів полягає в тому, що відповідальність за небаланси є невід'ємною частиною участі на ринку електричної енергії.
- Учасники зобов'язані дотримуватися вимог Кодексу системи передачі, а в разі відхилень несуть фінансову відповідальність за врегулювання небалансів

Так, у справі № 910/9032/21 Верховний Суд підтвердив законність стягнення понад 85 млн грн за врегулювання небалансів. Суд зазначив, що дії «Укренерго» були обґрунтовані положеннями Закону України «Про ринок електричної енергії» та Правил ринку. При цьому суд наголосив, що оператор не може бути відповідальним за похибки прогнозування постачальника, а зобов'язання зі сплати небалансів мають договірну природу. Це стимулює учасників впроваджувати сучасні системи обліку, прогнозування та управління споживанням.

Спори за позовами прокуратури щодо додаткових угод до договорів закупівлі електроенергії

Окрему категорію становлять позови прокуратури про визнання недійсними додаткових угод, якими ціна за електроенергію піднімалася більше ніж на 10%.

До вересня 2025 року судова практика була здебільшого на боці прокурорів: Верховний Суд неодноразово підкреслював, що стаття 41 Закону

«Про публічні закупівлі» чітко обмежує можливість зміни істотних умов договору (наприклад, справа № 922/2321/22 від 24.01.2024).

Проте ситуація змінюється. Наразі у Великій Палаті Верховного Суду перебуває справа № 920/19/24 з проханням уточнити або відступити від позиції, викладеної у справі № 922/2321/22, де вирішується питання співвідношення положень Закону «Про публічні закупівлі», «Особливостей здійснення закупівель під час воєнного стану» та принципу добросовісності сторін. Рішення може стати прецедентом та змінити підхід судів до таких спорів.

Крім того, 04.09.2025 в «Урядовому кур'єрі» опубліковано постанову КМУ від 01.09.2025 № 1067, якою внесено зміни до Особливостей здійснення публічних закупівель. Серед ключових новацій:

- можливість зміни ціни понад 10%, але не більше ніж на 50% загальної суми договору;
- розширення переліку випадків, коли допускається коригування ціни (зокрема у разі значних коливань ринку);
- уточнення порядку документального підтвердження підстав для зміни ціни;
- більша гнучкість у внесенні змін задля стабільності енергопостачання в умовах воєнного стану.

- Ризик прокурорських позовів залишається високим, проте правова база стала більш збалансованою: тепер замовники й постачальники мають більше інструментів для легального коригування вартості електроенергії, за умови дотримання встановлених меж і належного документального підтвердження

Замовникам і постачальникам слід уважно стежити за розвитком практики Великої Палати та новими підзаконними актами.

Як уникнути судових спорів у сфері енергетики?

Більшість спорів можна попередити, якщо запровадити превентивні механізми.

ОСНОВНІ ПОРАДИ:

1. Якісне документальне оформлення

Усі зміни до договорів повинні мати належне підтвердження: ринкові довідки, індекси цін, офіційні повідомлення НКРЕКП.

2. Моніторинг нормативних змін

Постанова КМУ № 1067 — яскравий приклад того, що правила можуть змінитися протягом місяця. Необхідний постійний юридичний моніторинг.

3. Прозорість і обґрунтованість

Зміна ціни має базуватися не на формальних довідках, а на реальних економічних підставах. Це зменшує ризик прокурорських позовів.

4. Юридичний аудит контрактів

Перед підписанням договорів варто перевіряти їх відповідність законодавству й судовій практиці.

5. Досудове врегулювання

Переговори чи медіація інколи ефективніші за багаторічний судовий процес.

6. Внутрішній комплаєнс

Навчання персоналу, який займається закупівлями та управлінням енергопостачання, допомагає уникати помилок ще на старті.

Висновки

Судові спори в енергетиці охоплюють широкий спектр питань: від банального стягнення боргу до складних дискусій про баланс інтересів держави та бізнесу в умовах воєнного стану. Нові зміни до законодавства та майбутні рішення Великої Палати ВС можуть істотно змінити підхід до оскарження додаткових угод.

Для замовників та постачальників ключовим є проактивний підхід: уважне ставлення до документів, моніторинг нормативних змін та системне впровадження внутрішнього контролю. Це дозволить мінімізувати ризики та уникнути зайвих судових баталій.

Анатолій Перепельченко

Буква закону – це база, але вона буде слабкою без вміння тлумачити і правильно застосовувати законодавчі норми

Як Ви прийшли у професію адвоката? Що саме у праві Вас найбільше захоплює?

Насправді, я не планував ставати юристом, але так склалась доля – і сьогодні я вдячний за рішення вступити на юридичний факультет у коледж.

- Право — інструмент справедливості,
- і це захоплює, оскільки мені
- завжди цікаво відстояти певну
- позицію у спорі. Драйвить і мотивує
- те, що за кожною справою стоїть
- доля людини чи бізнесу

Ви спеціалізуєтесь одразу у кількох сферах права — що об'єднує ці напрями?

Мене цікавить поєднання стратегії, аналітики й людського фактору — це нерухомість, корпоративне право. Ці сфери вимагають глибокого розуміння ризиків і побудови захисних механізмів, їх об'єднують масштаби і наслідки прийнятих рішень.

Яку зі справ у сфері нерухомості Ви запам'я- тали найбільше і чому?

Найбільше запам'яталася справа, де довелося відновлювати право власності клієнта на об'єкт, який незаконно вибув із власності та кілька разів перепродавався через фіктивні угоди.

У корпоративних спорах що для Вас важливі- ше — буква закону чи стратегія захисту?

Буква закону — це база, але вона буде слабкою без вміння тлумачити і правильно застосовувати законодавчі норми. Тому надважливо мати стратегію із застосування законів.

Чи можете поділитися прикладом, коли нестандартне рішення допомогло захистити інтереси клієнта?

Доволі часто це відбувається у дозвільних процедурах в сфері нерухомості. Наприклад, при введенні в експлуатацію наразі закон дозволяє застосувати декілька підходів для отримання результату. Всі ці підходи можна вважати нестандартними, оскільки на перший погляд вони здаються неправильними або неможливими.

Які зміни у законодавстві останніх років Ви можете відзначити як позитивні?

Серед таких змін — прогресивні рішення стосовно запровадження спецрежимів оподаткування для резидентів Дія Сіті.

На Вашу думку, як війна вплинула на юридич- ну практику у сферах нерухомості та корпо- ративного права?

Війна зробила право більш прагматичним. Люди почали більше думати про безпеку активів, правильне оформлення власності, корпоративні структури. Зросла роль due diligence, а ринок оренди та продажу став більш ризиковим — тому юристи сьогодні часто стають антикризовими радниками. У корпоративному відчувається частіша поява зважених рішень, що нівелюють ризики.

Зросла роль due diligence, а ринок оренди та продажу став більш ризиковим — тому юристи сьогодні часто стають антикризовими радниками

Бували моменти, коли закон дозволяв одне, а совість підказувала інше. Адвокатура – це не просто робота,

це репутація, яку будуєш роками

Які юридичні ризики зараз недооцінюють громадяни, коли укладають договори?

Недооцінюють деталі — порядок розірвання, форс-мажор, відповідальність за невиконання. Часто люди дивляться лише на ціну, але не читають «як виходити з угоди». А саме ці умови потім створюють найбільші проблеми.

Як Ви оцінюєте рівень правової грамотності клієнтів?

З появою ШІ-інструментів люди часто приходять вже з певним юридичним бекграундом, оскільки щось почитали у ChatGPT, і підтримують діалог з юристом. Це створює і додаткові складнощі, адже інколи клієнти не вірять, що ШІ їм розтлумачив щось некоректно. Загалом можна сказати, що люди дедалі частіше хочуть самі щось з'ясувати, перш ніж іти до фахівця — і це чудово.

Які документи українці найчастіше підписують, не читаючи?

Договори оренди, купівлі техніки у розстрочку, банківські анкети, поліси страхування, довіреності.

Що порадите людям, які зараз купують чи продають нерухомість?

Не економити на перевірці. Один день юриста може зберегти роки судів. Перевірка власності, історії об'єкта та документів продавця — це не формальність, а гарантія спокою.

Чи змінилася за останній час якість рішень українських судів?

Можливо, з'явилося трохи більше зважених та мотивованих рішень. Проте є різниця між регіонами. Загальна тенденція — позитивна: суди стали більш відкритими до аргументів і аналітики.

Наскільки реально врегулювати спір без суду?

Дуже реально. Медіація, переговори, реструктуризація — це вже не щось екзотичне. Це економить час, кошти й нерви.

Наскільки активно проходить Ваш типовий день як директора юридичної компанії?

Прокинувся, побіг, між цими «забігами» — кава, перекус, знову побіг. Доводиться робити декілька справ одночасно. Активний темп професійного життя надихає і спонукає до постійного саморозвитку.

Чи турбують Вас юридичні питання, які не дають спати?

Так, коли бачу несправедливість або формалізм, який шкодить людям. Але такі моменти лише підштовхують удосконалювати систему.

Які моральні дилеми Вам доводилося вирішувати?

Бували моменти, коли закон дозволяв одне, а совість підказувала інше. Адвокатура — це не просто робота, це репутація, яку будуєш роками.

Що порадите молодим юристам, які хочуть розвиватися у кількох сферах?

Не бійтеся багатопрофільності, але формуйте «ядро» — ту сферу, у якій ви найсильніші. Далі розширюйте горизонт, розуміючи, як галузі пов'язані між собою. І головне — вчіться мислити стратегічно, а не просто цитувати закон. І раджу не охоплювати занадто багато напрямів права, у яких розвиваєте експертність.

Які правові зміни вважаєте найбільш необхідними після війни?

О, тут багато ідей... Наприклад, оновлення механізмів відновлення права власності на зруйноване майно, чітке регулювання репарацій та компенсацій. Важливо прибрати зайву бюрократію.

Якщо подивитися на 5 років уперед — яким Ви бачите майбутнє адвокатури?

Більш технологічним, гнучким та клієнтоорієнтованим. Адвокати стануть радше стратегічними партнерами бізнесу, ніж «кризовими пожежниками». Технології допоможуть, але людський фактор — довіра, етика, мислення — залишиться головним.

З появою ШІ-інструментів люди часто приходять вже з певним юридичним бекграундом, оскільки щось почитали у ChatGPT, і підтримують діалог з юристом.

Це створює і додаткові складнощі, адже інколи клієнти не вірять, що ШІ їм розтлумачив щось некоректно

Дарина Старовойтова

Визнання рішень іноземних судів в Україні: судова процедура, підстави та практичні аспекти

У сучасному світі, де люди все частіше створюють сім'ї, укладають договори та працюють за кордоном, питання визнання рішень іноземних судів в Україні набуває особливого значення

Розірвання шлюбу, визначення місця проживання дітей, стягнення аліментів — усе це нерідко відбувається поза межами України, але потребує юридичної сили в Україні.

Визнання іноземного судового рішення — це поширення законної сили рішення на територію України без його повторного розгляду. Іншими словами, український суд не перевіряє суті справи, а лише визнає, що рішення було ухвалене компетентним судом і відповідає вимогам міжнародного права. Таке визначення міститься у пункті 10 частини першої статті 1 Закону України «Про міжнародне приватне право».

Основні акти, які регулюють порядок визнання рішень іноземних судів: Цивільний процесуальний кодекс України, Закон України «Про міжнародне приватне право», міжнародні договори України.

Статтею 81 Закону України «Про міжнародне приватне право» передбачено, що в Україні можуть бути визнані та виконані рішення іноземних судів у справах, що виникають із цивільних, трудових, сімейних та господарських правовідносин, вироки іноземних судів у кримінальних провадженнях у частині, що стосується відшкодування шкоди та заподіяних збитків, а також рішення іноземних арбітражів та інших органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних і господарських справ, що набрали законної сили, крім випадків, передбачених частиною другою цієї статті.

Рішення іноземного суду (суду іноземної держави, інших компетентних органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних справ) визнаються та виконуються в Україні, якщо

їх визнання та виконання передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або за принципом взаємності (стаття 462 ЦПК України).

Таким чином, визначено дві правові підстави (умови), за яких рішення іноземного суду визнається та виконується в Україні:

- наявність міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України;
- принцип взаємності.

Важливо розрізняти рішення, що підлягають примусовому виконанню (наприклад, стягнення аліментів), і рішення, що не потребують виконання (наприклад, розірвання шлюбу, встановлення місця проживання дітей).

У першому випадку подається клопотання про надання дозволу на примусове виконання, у другому — клопотання про визнання рішення, що не підлягає виконанню (глава 2 розділу IX ЦПК України).

Клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду подається у письмовій формі та повинно містити:

— ім'я (найменування) особи, яка подає клопотання, зазначення її місця проживання (перебування) або місцезнаходження, відомості про наявність або відсутність електронного кабінету;

— ім'я (найменування) боржника, зазначення його місця проживання (перебування), місцезнаходження чи місцезнаходження його майна в Україні;

— мотиви подання клопотання.

До клопотання заявник має додати документи, передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Якщо міжнародними договорами не визначено перелік документів або за відсутності такого договору, до клопотання додаються такі документи:

— засвідчена в установленому порядку копія рішення іноземного суду, про примусове виконання якого подається клопотання;

— офіційний документ про те, що рішення іноземного суду набрало законної сили (якщо це не зазначено в самому рішенні);

— документ, який підтверджує, що сторона, стосовно якої постановлено рішення іноземного суду і яка не брала участі в судовому процесі, була належним чином повідомлена про дату, час і місце розгляду справи;

— документ, що визначає, у якій частині чи з якого часу рішення іноземного суду підлягає виконанню (якщо воно вже виконувалося раніше);

— документ, що посвідчує повноваження представника (якщо клопотання подається представником);

— засвідчений відповідно до законодавства переклад перелічених документів українською мовою або мовою, передбаченою міжнародними договорами України.

Клопотання подається до суду за місцем проживання або реєстрації заінтересованої особи.

Варто відмітити, що на практиці при визнанні та виконанні іноземних судових рішень виникають певні проблеми, адже українські суди іноді не лише перевіряють дотримання формальних вимог, але й, усупереч міжнародним нормам, фактично переглядають рішення по суті.

Визнання іноземного рішення — це не формальність, а важливий інструмент міжнародної правової співпраці. Українські суди дедалі частіше розглядають такі клопотання. Практика свідчить, що належно оформлені документи, правильний переклад і посилання на чинний міжнародний договір — запорука позитивного результату.

З огляду на численну кількість громадян, які виїхали за кордон через повномасштабне вторгнення, питання визнання рішень іноземних судів — це не лише правова, а й соціальна необхідність, що гарантує єдність правового статусу осіб у двох країнах.

На практиці при визнанні та виконанні іноземних судових рішень виникають певні проблеми, адже українські суди іноді не лише перевіряють дотримання формальних вимог, але й, усупереч міжнародним нормам, фактично переглядають рішення по суті

